

Strokovna podlaga za zaščito otrok in mladostnikov pred potencialno škodljivimi programskimi vsebinami

Nosilka projekta: izr. prof. dr. Karmen Erjavec

Sodelavka: izr. prof. dr. Melita Poler Kovačič

Ljubljana, december 2010

KAZALO

Uvod	3
Kaj je škodljivo za otroke?	5
Rezultati empiričnih raziskav o medijskih učinkih	5
Kdo so otroci?	5
Učinki nasilne in pornografske medijske vsebine na otroke in mladoletnike	6
Škodljiva medijska vsebina	8
Starost in ranljivost	9
Modeli zaščite otrok in mladoletnikov pred potencialno škodljivimi vsebinami v medijih..	11
Velika Britanija.....	11
Nizozemska	11
Finska.....	12
Švedska	13
Nemčija	13
Avstrija	14
Zakonske podlage zaščite otrok in mladoletnikov pred potencialno škodljivimi medijskimi vsebinami v Sloveniji	15
Usmeritve za razvrstitev programskih vsebin za otroke in mladoletnike	21
Osnovna razvrstitev programske vsebine.....	21
Programske vsebinske kategorije.....	22
Časovne in starostne kategorije	27
Programske vsebine, katerih ogled je primeren z vodstvom staršev ali skrbniških oseb	28
Programske vsebine, ki niso primerne za otroke in mladoletnike do 12. leta in se smejo začeti predvajati po 21. uri.....	29
Programske vsebine, ki niso primerne za otroke in mladoletnike do 15. leta in se smejo začeti predvajati po 22. uri.....	31
Programske vsebine, ki niso primerne za otroke in mladoletnike do 18. leta in se smejo začeti predvajati po 24. uri.....	32
Ključ razvrščanja	32
Dodelitev starostnih kategorij.....	38
Tehnična zaščita	46
Sklep.....	47
Literatura	48

UVOD

Strokovna podlaga ponuja znanstveno utemeljena vsebinska izhodišča za razumevanje določil o zaščiti otrok in mladoletnikov pred škodljivimi programskimi vsebinami, kot jih opredeljuje 2. osnutek *Zakona o medijih* (2010). Strokovne podlage morajo poleg regulacije tovrstnih vsebin v televizijskih in radijskih programih predvideti tudi regulacijo v avdiovizualnih medijskih storitvah in radijskih storitvah na zahtevo, saj se določena pravila v prihodnje širijo tudi nanje.

Strokovna podlaga določa merila za opredelitev potencialne škodljivosti programskih vsebin ter opredeljuje stopnje in načine zaščite, smernice za njihovo predvajanje ter predloge njihovega označevanja. Pri tem zajema merila za opredelitev:

- programskih vsebin, katerih predvajanje je prepovedano na linearni TV, z omejitvami pa dovoljeno na nelinearnih AVMS, saj bi lahko resno škodovala telesnemu, duševnemu ali moralnemu razvoju otrok in mladoletnikov;
- programskih vsebin, ki utegnejo škodovati telesnemu, duševnemu ali moralnemu razvoju otrok in mladoletnikov in katerih predvajanje je v televizijskih programih dopustno le pod pogojem, da so omejene s tehnično zaščito, ki je ni mogoče odstraniti s strani uporabnika in omogoča dostop le tistim, ki imajo dovoljenje za ogled, ali s primerno izbranim časom predvajanja;
- programskih vsebin, ki niso primerne za otroke in mladoletnike različnih starostnih skupin (12, 15 in 18 let) in morajo biti zato primerno časovno umeščene v program.

Znanstveniki so soglasni, da zakonodaja dejansko ne more preprečiti negativnih učinkov avdiovizualnih medijev na otroke in mladoletnike, saj vsi mediji ne spoštujejo zakonodaje ter vsi otroci in mladoletniki ne dostopajo na enak način do potencialno škodljivih programskih vsebin. Možnost gledanja nasilnih filmov prek interneta, snemanja ali izposoje nasilnih filmov je razmeroma enostavna. Kljub temu pa je starostna in časovna omejitev spremljanja smiselna iz dveh razlogov: lahko bi omejila gledanost potencialno spornih televizijskih vsebin tistim otrokom in mladoletnikom, ki prevladujoče gledajo televizijsko ponudbo, tržno zanimivejši pa bi lahko postali tisti programi, ki so dostopni otrokom do 12. leta. Predvidevamo lahko, da se bo zmanjšalo medijsko zanimanje za produkcijo in

predvajanje potencialno škodljive vsebine, ker bo ta dostopna manjšemu deležu gledalcev. Tako lahko zakonodaja preventivno vpliva tudi na televizijsko produkcijo.

Pričujoče smernice so oblikovane na podlagi različnih modelov zaščite otrok in mladoletnikov pred potencialno škodljivimi medijskimi vsebinami (britanski, nizozemski, finski, švedski, nemški in avstrijski model) z upoštevanjem slovenskega družbenega in kulturnega konteksta.

Cilj tega besedila ni kritična ocena primernosti obstoječe oziroma predlagane slovenske zakonodaje na področju zaščite otrok in mladoletnikov pred potencialno škodljivimi medijskimi vsebinami. Namen je priprava strokovnih podlag za razumevanje in uporabo predlagane zakonodaje na tem področju, tj. *Zakona o medijih*, ki je v času priprave tega besedila v fazi spreminjanja, zato izhajamo iz njegovega drugega osnutka (*Zakon o medijih*, 2. osnutek 2010), ki ga je predlagalo *Ministrstvo za kulturo*. Ocena, ali predlog zakona uvaja najustreznejše rešitve, torej ni predmet tega besedila.

V pričujočem delu so najprej predstavljene splošne znanstvene ugotovitve o potencialno škodljivi programski vsebini za fizični, psihični in moralni razvoj otrok in mladoletnikov ter opredeljeni osnovni termini. Sledi jim pregled obstoječih modelov (samo)regulacije na tem področju v izbranih državah. Nato predstavljamo zakonske podlage zaščite otrok in mladoletnikov pred potencialno škodljivimi medijskimi vsebinami v Sloveniji. V drugem delu opredeljujemo usmeritve za razvrstitev programskih vsebin za otroke in mladoletnike, ki vključujejo osnovne razvrstitve programskih vsebin, programske vsebinske kategorije, časovne in starostne kategorije ter na koncu povsem praktično zasnovan ključ razvrščanja programskih vsebin po kategorijah.

KAJ JE ŠKODLJIVO ZA OTROKE?

REZULTATI EMPIRIČNIH RAZISKAV O MEDIJSKIH UČINKIH

Streljanje sošolcev in porast grozljivih umorov s spolnimi prvinami se običajno povezuje z (zlo)rabo določenega tipa medijske vsebine, posredovane predvsem prek elektronskih medijev, še posebej televizije. To je javni obraz moralne panike o medijskih vplivih. Akademske in regulacijske razprave se osredotočajo na dokaze o škodljivosti medijev, še posebej pa v ospredje postavljajo vprašanje, kako nasilna medijska vsebina škodi otrokom.

Medtem ko lahko škodljivo televizijsko vsebino v osnovi enostavno razlikujemo od nezakonite, ne moremo enostavno postaviti meje med škodljivimi in neškodljivimi vsebinami v splošnem, družbeno sprejetem smislu. Kakšna vsebina je po današnjih standardih, normah in vrednotah sprejemljiva ter komu? V tem poglavju bomo predstavili kratek pregled rezultatov obstoječih raziskav na področju medijskega vpliva na otroke in mladoletnike. Najprej pa moramo starostno opredeliti otroke ter skupino otrok in mladoletnikov, ki so potrebni posebne zaščite.

KDO SO OTROCI?

Ne obstaja soglasna opredelitev, koliko so stari otroci. Otrok ni naravna ali univerzalna kategorija, ki bi jo določala biologija. Niti nima nekega stalnega pomena, saj je otroštvo kulturno, zgodovinsko in družbeno določeno, kar pomeni, da se je na otroke v različnih zgodovinskih, družbenih in kulturnih obdobjih gledalo različno. Prav tako so otroci sami nase gledali različno. To prepletanje definicij seveda ne pomeni, da družba nima skupine oseb, ki ji pravimo »otroci«. Ti imajo specifične lastnosti, ki jih v to skupino uvrščajo, le te pa so se razvile z družbenimi procesi skozi zgodovino. Te lastnosti jih jasno ločujejo od ostalih ljudi. (Buckingham 2006).

Konvencija ZN o otrokovih pravicah v prvem členu opredeljuje, da »pomeni otrok vsako človeško bitje, mlajše od osemnajst let, razen če zakon, ki obravnava otroke, določa, da se polnoletnost doseže že prej«. V Kanadi so otroci osebe do 12 let. V Nemčiji in Avstraliji so otroci posamezniki, ki so stari do 14 let, na Japonskem pa do 15 let. Na Nizozemskem, v Franciji in Belgiji so otroci in mladoletniki, ki so potrebni posebne družbene zaščite (v angleščini se uporablja beseda »*minors*«), stari do 16 let, v Nemčiji in Veliki Britaniji pa do 18 let. Slovenska opredelitev, podprta z zakonom, za čas otroštva šteje obdobje do 12. leta starosti, zgodnji mladoletniki so stari od 12 do 15 let, mladoletnost pa se konča pri 18 letih.

UČINKI NASILNE IN PORNOGRAFSKE MEDIJSKE VSEBINE NA OTROKE IN MLADOLETNIKE

Večina raziskav o vplivu **nasilja** na otroke in mladostnike je obravnavala vpliv televizije, le zelo redke so se osredotočale na vpliv radijske vsebine, saj je danes - z razliko od začetka delovanja radia - znanstveniki ne razumejo kot posebej problematične. Zato se naše ugotovitve nanašajo predvsem na televizijsko vsebino. Pregled raziskav kaže, da so določene spremenljivke ključne pri določanju vpliva televizijskega nasilja na otroke (Livingstone in Hargrave 2006): čas predvajanja, fikcijska oz. nefikcijska vsebina, kontekst, v katerega je nasilno dejanje postavljeno, npr. pozitivno oz. negativno vrednotenje dejanj. Obstajajo tudi razlike po spolu (fantje so bolj podvrženi vplivom nasilnih vsebin kot dekleta) in starosti (mlajši so bolj podvrženi vplivom nasilnih vsebin kot starejši), družinskem okolju, priljubljenosti določenega žanra ter načinu, na katerega je nasilna vsebina videna in razumljena. Buckingham (1996) je pokazal, da se je na nasilno televizijsko vsebino z negativnimi čustvi odzvala večina analiziranih otrok med šestim in šestnajstim letom starosti. Vendar pa opozarja, da je čustveni učinek težko napovedljiv, saj so otroke in mladoletnike razburile tako grozljivke kot dokumentarni programi. Gledanje grozljivk in drugih fikcijskih žanrov je sprva pri otrocih doseglo negativen učinek, ki pa se je v nadaljevanju spremenil v pozitiven učinek, kot je vznemirjenje ali uživanje. Pri gledanju nefikcijskih žanrov so otroci pogosto imeli občutek, da so negativni odzivi del njihovega učnega procesa.

Po pregledu obstoječih raziskav lahko zaključimo, da ne obstaja enostaven odgovor na vprašanje, kako nasilni in pornografski prizori na televiziji škodijo otrokom. Trdimo pa lahko, da ne obstajajo enostavni vzročni učinki medijev, saj je vsak učinek povezan s kompleksno zbirko dejavnikov, kot so:

- a) značilnosti sporočila, npr. fikcijska/nefikcijska vsebina, žanr, naracija, značilnosti glavnega junaka ter čas in pogostost gledanja;
- b) osebnost prejemnika, npr. spol, starost, čustvena in kognitivna zrelost;
- c) socialno, kulturno in družbeno okolje, v katerem gledalec živi, npr. stil vzgoje v družini, socio-ekonomski standard družine, vrednote skupine, s katero se posameznik identificira, vrednote kulture, v kateri se posameznik socializira;
- d) situacija sprejemanja sporočila.

Če raziskave o vplivu **pornografskih vsebin** na odrasle ponujajo raznolike rezultate, so rezultati raziskav o pornografiji enotni v ugotovitvi, da gledanje nasilne pornografije škodi otrokom in mladoletnikom, ker normalizira pornografsko obnašanje, spodbuja negativen ali celo agresiven odnos in obnašanje moških do žensk ter spodbuja željo po spremljanju

vedno bolj ekstremne vsebine (Livingstone in Hargrave 2006). Obenem pa moramo poudariti, da so dokazi, da gledanje pornografije škodi otrokom, redki predvsem zaradi pomanjkanja raziskav, ker te omejujejo etični pomisleki raziskovanja. Obstoječe raziskave kažejo, da potrošnja pornografije vpliva na posameznikove spolne dejavnosti, če se jih ta zaveda ali ne (Forsberg 2000). Znanstveniki opozarjajo, da so pri gledanju pornografske vsebine še posebej ranljivi otroci in mladoletniki, ker jih pornografska vsebina zaradi radovednosti zanima, ker so dovzetni za nove vtise in želijo eksperimentirati z njimi. Švedska raziskava kaže, da so pri gledanju pornografije med adolescenti razlike med spoloma (Forsberg 2000): 30 % fantov in 3 % deklet gleda pornografske vsebine vsaj enkrat na teden; 42 % fantov in 18 % deklet fantazira o posnemanju videnega; 30 % fantov in 9 % deklet je dejansko poskušalo uresničiti videno v praksi. Znanstveniki poudarjajo, da so škodljivi učinki še posebej prisotni pri tistih otrocih, ki so agresivni, imajo motnje obnašanja, izkušnje domačega nasilja in gledanja pornografije doma. Obenem znanstveniki opozarjajo, da so raziskave o vplivu pornografske vsebine na otroke in mladoletnike nujno potrebne, še posebej danes, ko se je povečala dostopnost do pornografskih vsebin na televiziji in internetu. Mediji otrokom predstavljajo pomemben vir informacij o spolnosti, saj jim starši predstavijo malo tovrstnih informacij, šole pa kultivirajo biološki pristop, ki poudarja reprodukcijsko naravo spolnosti in zanemarja medosebni odnos (Brown in Steele 1995).

Meta-analiza obstoječih raziskav na področju pornografije, ki jo je izvedla P. Grimm s sodelavci (2010), je pokazala, da pornografija na mladostnike učinkuje na štirih ravneh:

1) čustva:

- pri dolgoročni pornografski konzumpciji se razvijajo negativni občutki do videnega (gnus, odpor),
- desenzibilizacija (gledanje vedno hujših prizorov za dosego vznemirjenja) in
- nezadovoljstvo s spolnostjo;

2) stališča:

- negativen ali celo sovražen odnos do žensk (mizogenost),
- trivializacija in večja toleranca do posilstev moških in žensk,
- napačna slika spolnosti drugih: predstava o večji razširjenosti nekonsenzualnih praks,
- percepcija promiskuitetnega obnašanja moških kot naravnega in zdravega,
- napačna in enostranska percepcija spolnih vlog;

3) obnašanje:

- več agresivnega spolnega obnašanja;

4) medijsko obnašanje:

- povečano spremljanje medijske pornografske ponudbe (potrošniška spirala),
- razvoj recepcije od enostavne pornografije k nasilni pornografiji,
- možnost odvisnosti,
- zgodnejša pornografska konzumpcija vodi v intenzivno pornografsko konzumpcijo pri odraslih.

ŠKODLJIVA MEDIJSKA VSEBINA

Kaj pomeni »škodljiva« medijska vsebina? V literaturi »škoda« ni jasno opredeljena, poleg tega je presenetljivo malo znanstvenih razprav na to temo in malo opredelitev tega pojma (Livingstone in Hargrave 2006). Nejasna je razmejitev med tem, kaj škodi otrokom, kaj jih žali, kaj vznemirja, le moti. Običajno je škodljivost medijske vsebine opisana kot tisti negativen učinek, ki ga lahko drugi (znanstveniki) identificirajo in verodostojno izmerijo. Učinkujejo tako na uporabnika medijev kot na druge, tako kratkoročno kot dolgoročno. Raven učinkovanja se nanaša na posameznike, skupino in družbo. Običajno se raziskave osredotočajo na otroke in ranljive odrasle.

Obstajajo različne opredelitve učinka škodljive medijske vsebine (McQuail in Windhal 1993):

- a) sprememba odnosa in prepričanja na individualni ravni, npr. strah pred kriminalom, in družbeni ravni, npr. stereotipi;
- b) sprememba obnašanja, še posebej večja nagnjenost k poškodovanju drugih, npr. agresivno obnašanje, s katerim se poškoduje krivec in žrtev, ali samopoškodovanje, npr. samomor;
- c) čustveni odzivi, ki učinkujejo na posameznika in druge, npr. strah, vznemirjenje, sovraštvo, kar lahko vodi v dolgoročen učinek.

Večina študij se osredotoča na prva dva učinka. Ko raziskave proučujejo negativne čustvene posledice, poudarjajo kratkoročen učinek. Veliko razprav opozarja na verižni učinek v smislu, da medijski učinki najprej škodijo posamezniku, nato pa posledično celotni družbi. Na primer, povečano gledanje nasilja na televiziji spodbuja agresivno obnašanje določenih fantov, kar škodi tudi tistim, proti katerim je nasilje usmerjeno, npr. sošolcem na igrišču, in posledično tudi družbi, ko se strah in agresija razširita. Znanstveniki opozarjajo, da sicer obstajajo med seboj povezani učinki na različnih ravneh, vendar je njihovo širjenje odvisno od posameznih primerov.

Znanstveniki svetujejo, da morajo medijski producenti in regulatorji medijskih vsebin uravnoteženo presojati možno tveganje za otroke, pri čemer morajo upoštevati pogoje

dostopanja, npr. časovni spored, predvideno občinstvo, narativni kontekst in pogoje mediacije, npr. vlogo staršev in omejitev dostopa.

Znanstveniki opozarjajo, da je domnevna škoda vedno kulturno določena, saj mediji določajo ogrodje in pričakovanja, v katerih člani občinstva razumejo svet okoli sebe. Poleg tega mediji vplivajo v smislu kulture, prednostnega tematiziranja (mediji določajo, o čem ljudje razmišljajo), oblikovanja vladajočega pogleda (mediji predstavljajo določene poglede kot normalne oz. standardne, druge pa kot marginalne).

STAROST IN RANLJIVOST

Katere skupine so najbolj ranljive? Mnogi raziskovalci poudarjajo, da nasilna vsebina ne škodi vsem članom občinstva na enak način, ampak »ranljivi« doživijo večje negativne učinke. Običajno znanstveniki v to skupino uvrščajo otroke in mladoletnike, ki so v procesu oblikovanja stališč in obnašanja, in odrasle z določenimi osebnostnimi motnjami, npr. spolne prestopnike. Starostno gledano znanstveniki ne ponujajo enotnih natančnih rezultatov, katera starostna skupina je posebej ranljiva. Obstoječe raziskave oblikujejo določene skupne starostne postavke, ki pa jih je treba razumeti v širšem individualnem, socialnem in kulturnem kontekstu.

Otroci med 2. in 4. letom starosti težko povezujejo časovno ločene dogodke, ne znajo predvideti konca zgodbe, zanima jih določen vidik vsebine, npr. oblačenje likov in ne obnašanje. Sposobnost ločevanja med medijsko in osebno resničnostjo se začne med 4. in 5. letom, saj otroci prej ne ločujejo med svojo in tujo perspektivo. Do okrog 4. leta starosti otroci ne vedo, kako se televizijski junaki znajdejo na ekranu. V prvih letih osnovne šole že razumejo, da televizijske vloge igrajo igralci. Načeloma velja, da imajo otroci do 7. leta starosti majhno sposobnost osredotočanja, miselno lahko predelajo majhno število podatkov. Otroci še ne morejo slediti zgodbi na ekranu, zato ne posvečajo pozornosti televizijskim novicam, ampak domišljijским vsebinam in oglasom. Ker so otroci do 5. leta starosti pozorni le na en vidik situacije, so oglasi, ki ne trajajo več kot 30 sekund (kar ustreza njihovem spominskemu razponu), priljubljena televizijska vsebina.

Osemletniki so že sposobni izvajati zahtevnejše miselne operacije, saj je mišljenje že bolj decentrirano, predelajo in razumejo lahko že večjo količino informacij, imajo več lastnega znanja in izkušenj, zato postajajo bolj kritični in skeptični. Ko ugotovijo, da imajo ostali drugačno perspektivo kot oni, se poskušajo istovetiti s televizijskimi liki. V tem obdobju se otroci začnejo zanimati za manj zahtevne programske vsebine za odrasle, npr. *soap opere*, športne prenose. Pri osmih letih dve tretjini otrok ločujeta med televizijsko in dejansko

resničnostjo ter presojata verodostojnost likov. Pogovor z vrstniki lahko povzroči, da imajo nekatere televizijske vsebine večjo težo kot druge.

Od 11. do 12. leta začne otrokovo mišljenje sovpadati z mišljenjem odraslih. Otroci so že sposobni logičnega sklepanja, abstraktnega in reverzibilnega mišljenja. Začnejo spremljati tudi zahtevnejše televizijske vsebine, ki jih sprejemajo z vse večjo kritičnostjo in selektivnostjo, ker imajo vedno več splošnega znanja in izkušenj ter ne verjamejo vsemu, kar vidijo na zaslonu. Večina otrok te starosti ločuje med televizijsko in dejansko resničnostjo ter pravilno presoja verodostojnost televizijskih likov. Z opozorilom, da obstajajo individualno, socialno in družbeno pogojene razlike med otroki, lahko trdimo, da so otroci do 12. leta starosti ranljivi do te mere, da si zaslužijo posebno obravnavo televizijskih producentov in regulatorjev.

Mladoletniki od 12. leta naprej se prek televizije seznanjajo z najstniškimi smernicami in sooblikujejo »subkulturo mladih«, ki ji želijo slediti, da bi zadostili svoji želji po pripadnosti vrstnikom. Mladoletniki zmanjšajo količino gledanja televizije, vendar to še ne pomeni, da ima televizija manjši vpliv, saj gledanje televizije še vedno pomeni privlačno potapljanje v svet domišljije in vir informacij o svetu.

MODELI ZAŠČITE OTROK IN MLADOLETNIKOV PRED POTENCIALNO ŠKODLJIVIMI

VSEBINAMI V MEDIJIH

Ureditev zaščite otrok in mladoletnikov pred potencialno škodljivimi vsebinami v medijih v evropskih državah poteka na različne načine, pri čemer sta v izhodišču vidna dva temeljna pristopa: strožji, tj. regulacijski model, ki predvideva z zakonodajo podprte določbe in sankcije, in samoregulacijski oz. sooregulacijski model, ki poudarja predvsem svetovalno vlogo oziroma priporočila za zaščito mladoletnikov. Osredotočili sem bomo na modele, ki so bili uvedeni v izbranih evropskih državah, in sicer britanski, nizozemski, finski, švedski, nemški in avstrijski model.

VELIKA BRITANIJA

Britanski svet za filmsko klasifikacijo (British Board of Film Classification) je neodvisen, nevladni organ, ki od l. 1913 naprej klasificira filmske vsebine, predvajane v kinematografih, in od l. 1984 naprej tudi druge video/DVD vsebine. Filme običajno razvrščata vsaj dva pregledovalca, pri čemer uporabljata zapisane Smernice. V večini primerov odločitev potrdi višji pregledovalec; v primeru kakršnegakoli dvoma ali nestrinjanja, delo pregledajo tudi drugi člani Sveta. Občasno pred odločitvijo pridobijo strokovni nasvet o pravni sprejemljivosti določene vsebine ali njeni potencialni škodljivosti. Pregledovalci so pozorni na prikaze diskriminacije, mamil, groze, posnemljivega obnašanja, jezika, golote, spolnosti, spolnega nasilja, nasilja in tematiko. Pri odločitvah upoštevajo kontekst, ton in vpliv dela. Uporabljajo naslednje klasifikacijske kategorije: »U« (primerno za vse od 4. leta starosti naprej); »PG« (ogled z vodstvom staršev); »12« in »12A« (primerno za starejše od 12 let); »15« (primerno za starejše od 15 let); »18« in »R18« (primerno za starejše od 18 let).¹ *Ofcom* - regulator za komunikacijsko industrijo v Veliki Britaniji - je na podlagi britanske zakonodaje zavezan k pripravi kodeksa za radijske in televizijske vsebine; zadnja različica kodeksa, imenovanega *The Ofcom Broadcasting Code*, je začela veljati 1. septembra 2010. V njem je opredeljena tudi zaščita gledalcev in poslušalcev, mlajših od 18 let, pred potencialno škodljivimi vsebinami (*Guidance Notes; Section One: Protecting the under 18s*).²

NIZOZEMSKA

Na podlagi pozivov Evropske komisije, naj države članice uredijo zaščito mladoletnikov pred potencialno škodljivimi učinki medijev, je l. 1999 na Nizozemskem nastal *Inštitut za*

---

¹ Dostopno prek: <http://www.bbfc.co.uk/>

² Dostopno prek: http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/broadcast/guidance/section1_2009.pdf

klasifikacijo avdiovizualnih medijev (NICAM), odgovoren za koordinacijo projekta »Kijkwijzer«, tj. klasifikacijskega sistema, uvedenega l. 2002, ki opozarja starše in vzgojitelje na starostne meje za spremljanje televizijskega programa oziroma filmov, ki naj bi jih upoštevali zaradi potencialne škodljivosti za mladoletnike. Priporočila starostnih mej so: »AL« (ni škodljivo/vse starosti); »6« (paziti pri otrocih pod 6 let); »9« (paziti pri otrocih pod 9 let); »12« (paziti pri otrocih pod 12 let); »16« (paziti pri otrocih pod 16 let). Dodane so tudi tematske oznake, ki pojasnjuje razloge za priporočilo starostne meje, in sicer znaki za nasilje, strah, spolnost, diskriminacijo, zlorabo mamil in alkohola, neprimeren jezik. Klasifikacije so izdelane s pomočjo vprašalnika, ki so ga pripravili strokovnjaki za medije in mladino: posebej izurjeni koderji pogledajo določen program ali film in nato prek interneta odgovorijo na 60 vprašanj o tem, kar so videli. Priporočila o starostnih mejah ne svetujejo o primernosti določenega programa ali filma za mladoletnike določene starosti, npr. priporočilo »vse starosti« zgolj pomeni, da program ne vsebuje ničesar, kar bi mladoletnikom lahko škodovalo, vendar je še vedno lahko neprimeren za majhne otroke, ker je zanje preveč kompleksen. »Kijkwijzer« ne izreka razsodb o vsebini ali kakovosti televizijskih programov ali filmov, ampak zgolj opozarja na možne škodljive učinke. Končno odgovornost imajo starši. Oznake priporočil lahko starši najdejo v revijah s televizijskimi sporedi, filmskih vodičih in na spletnih straneh, na ovitkih DVD-jev in tudi na začetku televizijskega programa. V primeru televizijskega programa so starostne meje povezane s časovno umestitvijo: programi z oznakami »vse starosti«, »6« in »9« se lahko predvajajo kadarkoli. Programi z oznako »12« se lahko predvajajo od 20. ure naprej in z oznako »16« od 22. ure naprej. Po podatkih inštituta več kot 90 % staršev meni, da je »Kijkwijzer« uporaben, in več kot 70 % ga tudi uporablja.³

FINSKA

Starostne kategorije za avdiovizualne programe na Finskem temeljijo na *Zakonu o klasifikaciji avdiovizualnih programov*, sprejetem l. 2000 in dopolnjenem l. 2007. Ta zakon je v osnovi namenjen zaščiti mladoletnikov pred potencialno škodljivimi vplivi avdiovizualnih programov. Poleg cilja zaščite mladoletnikov zakon uveljavlja tudi cilj zaščite svobode izražanja mladoletnikov pred nepotrebno omejitvijo. Določitev starostnih omejitev ni zgolj priporočilo; je obvezujoča. Zakon določa naslednje starostne kategorije: »dovoljeno za vse« (na posnetkih označeno s številko 3), 7, 11, 13, 15 in 18 let. Program je lahko predvajan tudi osebam, ki so dve leti mlajše od določene meje, če jih pri tem spremljajo osebe, starejše od 18 let. Odločitve o določitvi starostne meje ne temeljijo na

---

³ Dostopno prek: <http://www.kijkwijzer.nl/pagina.php?id=2>

mehaničnih aplikacijah podlag za določanje, ampak je pri vsaki upoštevan celoten avdiovizualni program in kontekst posamičnega prizora; vsak avdiovizualni program je tudi povezan s širšim kontekstom, tj. prejšnjimi odločitvami in odločitvami iz drugih držav, ki služijo za primerjavo. Izvajalci klasifikacijske dejavnosti spremljajo raziskave o učinkih avdiovizualnih programov in tudi druge raziskave, povezane z mediji. Nadzor nad filmi in drugimi avdiovizualnimi programi ima *Finski svet za filmsko klasifikacijo*, ki je podrejen *Ministrstvu za izobraževanje*.⁴

ŠVEDSKA

Naloga *Nacionalnega sveta za filmsko klasifikacijo* je, da presoja, ali bi filmi oziroma filmski prizori lahko imeli negativne učinke na občinstvo. Pri mlajšem občinstvu (pod 15 let starosti) upoštevajo verjetnost, da bi otroci v različnih starostnih skupinah utrpeli duševno škodo. Le zelo omejena količina nasilja je dovoljena v filmih za zelo majhne otroke. Starostne meje so: 7, 11 in 15 let.⁵

NEMČIJA

V Nemčiji praksa razvrščanja avdiovizualnih izdelkov temelji na samoregulaciji medijske industrije. Obstaja tudi *Zakon o zaščiti otrok in mladostnikov*, ki postavlja jasne kriterije (starostne kategorije) za predvajanje avdiovizualne vsebine. Proces ocenjevanja izvaja prostovoljni organ za klasifikacijo televizijske vsebine »Prostovoljni samonadzor televizij« (*Freiwillige Selbstkontrolle Fernsehen*, FSF). FSF financirajo vse nemške zasebne televizije (trenutno je 18 članov) in je zadolžen za razvrščanje vsebine pred samim predvajanjem. Vodi ga 16-članski kuratorij, ki je sestavljen iz znanstvenikov (psihologov in komunikologov), medijskih kritikov in medijskih pedagogov. Posamezne televizijske postaje pošiljajo FSF domnevno sporen televizijski program (največkrat nadaljevanke, TV filme), da ta določi otrokom in mladostnikom primeren čas predvajanja. FSF vsebino časovno in starostno kategorizira gleda na tveganost za negativni učinek na otroke in mladostnike: dnevni program, ki traja od 6.00 do 20.00, gledajo otroci do 12. leta starosti; najbolj gledan program, ki traja od 20.00 do 22.00, gledajo starejši od 12 let, največkrat skupaj s starši; poznovečerni program, ki traja od 22.00 do 23.00, gledajo otroci do 16. leta; nočni program, ki traja od 23.00 do 6.00, lahko gledajo le starejši od 18. leta. Javne televizije, kot sta ARD in ZDF, upoštevajo svoja pravila kategorizacije vsebine za zaščito otrok in mladostnikov. Poleg tega obstaja tudi organ »Zvezno preskusno mesto za medije, ki

---

⁴ Dostopno prek: http://www.vet.fi/english/elokuvat_ikarajaluokitus.php

⁵ Dostopno prek: <http://www.statensbiografbyra.se/Film-Classification.htm>

ogrožajo mlade« (*Bundesprüfstelle für jugendgefährdende Medien*; BPjM), ki ga je ustanovilo *Ministrstvo za družino, starostnike, ženske in mlade*, ki prepoveduje objavo medijskih izdelkov, ki so škodljivi za otroke in mladostnike. BPjM med prepovedano vsebino uvršča pornografijo, vsebino, ki spodbuja rasno sovraštvo, kriminalna dejanja, povečuje nasilje ali zmanjšuje njegov pomen, povečuje vojno ter nenaravno in spolno poudarjeno predstavlja otroke in mladostnike. BPjM je v javnosti pogosto označeno kot cenzorno telo.⁶

AVSTRIJA

Odgovornost za zaščito mladoletnikov pred škodljivimi medijskimi vsebinami imajo v Avstriji posamezne zvezne dežele. *Avstrijski svet za medijsko klasifikacijo* je bil ustanovljen l. 2001 in deluje v okviru *Zveznega ministrstva za izobraževanje, umetnost in kulturo*. Njegov cilj je klasifikacija medijskih produktov (zlasti filmov, ki jih prikazujejo v kinematografih ali na televiziji) glede na starost gledalcev; izdeluje priporočila, ki niso pravno obvezujoča za posamezne deželne vlade, čeprav jih te v veliki meri upoštevajo. Filmom so lahko podeljene oznake: brez omejitve, nad 6 let, nad 10 let, nad 12 let, nad 14 let in nad 16 let. Dodane so lahko tudi oznake: zelo priporočljivo za X let in več; priporočljivo za X let in več; sprejemljivo za X let in več; ni priporočljivo.⁷

---

⁶ Dostopno prek: <http://www.fsf.de>

⁷ Dostopno prek: <http://www.bmukk.gv.at/medienpool/17350/abmc.pdf>

ZAKONSKE PODLAGE ZAŠČITE OTROK IN MLADOLETNIKOV PRED POTENCIALNO ŠKODLJIVIMI MEDIJSKIMI VSEBINAMI V SLOVENIJI

Evropski parlament in Svet Evropske unije sta z *Direktivo o avdiovizualnih medijskih storitvah* (Direktiva 2007/65/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. decembra 2007 o spremembi Direktive Sveta 89/552/EGS o usklajevanju nekaterih zakonov in drugih predpisov držav članic o opravljanju dejavnosti razširjanja televizijskih programov - v nadaljevanju: *Direktiva*) med drugim določila, da morajo države članice z ustreznimi ukrepi zagotoviti,

da so avdiovizualne medijske storitve na zahtevo, ki jih opravljajo ponudniki medijskih storitev pod njihovo pristojnostjo, ki bi lahko resno ogrozile telesni, duševni in moralni razvoj mladoletnikov, dostopne le na način, ki zagotavlja, da mladoletniki praviloma ne bodo mogli slišati ali videti takšnih avdiovizualnih medijskih storitev na zahtevo (člen 3h).

Direktiva o avdiovizualnih medijskih storitvah zajema vse avdiovizualne medijske storitve - to pomeni tako tradicionalno televizijo (linearne storitve), kot tudi video na zahtevo (nelinearne storitve).

Direktiva je bila sprejeta ob upoštevanju Sporočila o prihodnosti evropske regulativne avdiovizualne politike iz l. 2005, v katerem Komisija poudarja, da mora regulativna politika v tem sektorju sedaj in v prihodnosti zaščititi nekatere javne interese, med njimi tudi varstvo mladoletnikov. Kot navaja *Direktiva*, zakonodajalce, industrijo in starše

še vedno skrbi dostop do škodljivih vsebin pri avdiovizualnih medijskih storitvah. Pojavili se bodo tudi novi izzivi, zlasti v zvezi z novimi platformami in novimi izdelki. Zato je treba uvesti pravila za zaščito duševnega, moralnega in telesnega razvoja mladoletnikov ter človekovega dostojanstva pri vseh avdiovizualnih medijskih storitvah, vključno z avdiovizualnimi komercialnimi sporočili.

Ukrepi, sprejeti za zaščito telesnega, mentalnega in moralnega razvoja mladoletnikov, bi po besedilu *Direktive*

morali biti pazljivo usklajeni s temeljno pravico do svobode izražanja, kot je določena v Listini o temeljnih pravicah Evropske unije. Zato bi moral biti namen teh ukrepov, kakršni so uporaba osebnih identifikacijskih števil (PIN-kod),

sistemov filtriranja ali označevanja, zagotoviti ustrezno raven zaščite telesnega, mentalnega in moralnega razvoja mladoletnikov in človekovega dostojanstva, zlasti v zvezi z avdiovizualnimi medijskimi storitvami na zahtevo.

Direktiva upošteva tudi Priporočilo Evropskega Parlamenta in Sveta z dne 20. decembra 2006 o varstvu mladoletnikov in človeškega dostojanstva ter o pravici do odgovora v zvezi s konkurenčnostjo evropske avdiovizualne industrije in industrije spletnih informacijskih storitev, v katerem so navedeni številni možni ukrepi v korist mladoletnikom, kot na primer sistematično vzpostavljanje učinkovitega, posodobljenega in enostavnega sistema filtriranja ob vpisu novega naročnika pri ponudniku dostopa ali opremljanja dostopa do storitev, ki so izrecno namenjene otrokom, s sistemi avtomatskega filtriranja.

Direktiva tudi upošteva, da bi za ponudnike medijskih storitev v pristojnosti držav članic morala v vsakem primeru v skladu z določbami Okvirnega sklepa Sveta 2004/68/PNZ z dne 22. decembra 2003 o boju proti spolnemu izkoriščanju otrok in otroški pornografiji veljati prepoved razširjanja otroške pornografije. Nobena od določb Direktive o zaščiti telesnega, mentalnega in moralnega razvoja mladoletnikov in človekovega dostojanstva pa ne zahteva, da bi morali biti ukrepi, sprejeti za zaščito teh interesov, izvedeni s predhodnim nadzorom avdiovizualnih medijskih storitev s strani javnih organov.

Direktivi o avdiovizualnih medijskih storitvah se mora prilagoditi tudi slovenska zakonodaja. Posebno varstvo in skrb morata biti otrokom v Sloveniji namenjena že v skladu z Ustavo RS (1991), ki v 56. členu določa, da se otrokom zagotavlja posebno varstvo pred gospodarskim, socialnim, telesnim, duševnim ali drugim izkoriščanjem in zlorabljanjem. Glavno zakonsko podlago za zaščito otrok in mladoletnikov pred potencialno škodljivimi medijski vsebinami v Sloveniji predstavlja trenutno veljavni Zakon o medijih (2006), ki pa je v postopku spreminjanja, zato bomo v nadaljevanju navajali drugi osnutek novega Zakona o medijih (Zakon o medijih, 2. osnutek 2010). Pri opisu se bomo osredotočili na programske vsebine medijev in ne na varstvo otrok in mladoletnikov v oglaševanju (o tem gl. zlasti 44. člen). Za programske vsebine so relevantni predvsem naslednji členi (Zakon o medijih, 2. osnutek 2010):

Zaščita otrok in mladoletnikov

8. člen

(1) Otrokom in mladoletnikom je po tem zakonu zagotovljena posebna zaščita in varstvo v medijih.

(2) Vsebine, ki utegnejo škodovati telesnemu, duševnemu ali moralnemu razvoju otrok in mladoletnikov, je dovoljeno razširjati prek medijev le pod pogojem, da so omejene s tehnično zaščito ali s primerno izbranim časom predvajanja, tako da otroci in mladoletniki v normalnih razmerah do takšnih vsebin nimajo dostopa, razen če gre za vsebine, katerih razširjanje je po kazenski zakonodaji določeno kot kaznivo dejanje.

(3) Pornografske vsebine in prikazi neupravičenega nasilja so v tiskanih medijih ter na oglasnih površinah lahko ponujene le tako, da jih otroci in mladoletniki ne morejo videti in kupiti.

(4) Dostop do pornografskih vsebin in prikazov neupravičenega nasilja v elektronskih publikacijah mora biti v elektronskih publikacijah s tehničnimi sredstvi oziroma z zaščito omejen tako, da otroci in mladoletniki do njih ne morejo dostopati.

(5) Otroci v medijskih vsebinah ne smejo biti uporabljeni kot komunikacijsko orodje za promocijo imena ali firme, blagovne znamke ali podobe sponzorja medijske vsebine v javnosti oziroma za pospeševanje pravnega prometa blaga, storitev, pravic ali obveznosti oziroma za pridobivanje poslovnih partnerjev sponzorja medijske vsebine. Prepoved iz prejšnjega stavka se ne nanaša na primere, ko gre za medijske vsebine, ki jih ni niti ustvaril niti naročil izdajatelj sam ali z njim povezano podjetje, oziroma, ko gre za nastopanje ali pojavljanje otrok v oglaševalskih vsebinah.

(6) Noben otrok ali mladoletnik ne sme biti izpostavljen nezakonitemu razširjanju medijskih vsebin glede njegovega zasebnega življenja, družine in doma ter napadom na njegovo čast ter ugled.

Zaščita otrok in mladoletnikov v radijskih in televizijskih programih

60. člen

(1) V radijskih in televizijskih programih se ne sme predvajati programskih vsebin, ki bi lahko resno škodovale telesnemu, duševnemu ali moralnemu razvoju otrok in mladoletnikov, zlasti takšnih vsebin, ki vsebujejo pornografijo ali neupravičeno nasilje.

(2) Programske vsebine, ki utegnejo škodovati telesnemu, duševnemu ali moralnemu razvoju otrok in mladoletnikov je v radijskih in televizijskih programih dopustno predvajati le pod pogojem, da so omejene s tehnično zaščito ali s primerno izbranim časom predvajanja, tako da otroci in mladoletniki v normalnih razmerah do takšnih vsebin nimajo dostopa.

(3) *Primernost izbranega časa iz prejšnjega odstavka se presoja glede na:*

- *naravo programske vsebine in njen možen vpliv na telesni, duševni in moralni razvoj otrok in mladostnikov;*
- *vrsto radijskega ali televizijskega programa, v katerem je programska vsebina predvajana, ter pričakovanja gledalcev glede na njegov običajni spored;*
- *pričakovano število in starostni razpon poslušalcev oziroma gledalcev, upoštevajoč šolski urnik in koledar (prosti dnevi, počitnice);*
- *začetni in končni čas predvajanja programske vsebine.*

(4) *Programske vsebine iz drugega odstavka tega člena, ki niso primerne za otroke in mladostnike do 12. leta, se smejo začeti predvajati po 21. uri, vsebine, ki niso primerne za otroke in mladostnike do 15. leta, pa po 22. uri. Programske vsebine, ki niso primerne za otroke in mladostnike do 18. leta, se lahko predvajajo po 24. uri. Programske vsebine iz tega odstavka se lahko predvajajo najkasneje do 5. ure.*

(5) *Časovne omejitve iz prejšnjega odstavka ne veljajo za programske vsebine, ki so omejene s tehnično zaščito.*

(6) *Tehnična zaščita pomeni omejitev dostopa do programske vsebine s PIN kodnim sistemom ali drugo enakovredno zaščito, ki je ni mogoče odstraniti s strani uporabnika in omogoča dostop le tistim, ki imajo dovoljenje za ogled (kodo).*

(7) *Pred začetkom predvajanja programskih vsebin iz drugega odstavka tega člena, katerih predvajanje ni omejeno s tehnično zaščito, mora biti objavljeno ustrezno akustično opozorilo (radijski program), oziroma ustrezno akustično in vizualno opozorilo, med njihovim predvajanjem pa morajo biti ves čas označene z ustreznim vizualnim simbolom (televizijski program).*

(8) *Akustično in vizualno opozorilo ter vizualni simbol iz prejšnjega odstavka označujejo neprimernost programskih vsebin za določene starostne skupine otrok in mladostnikov, in sicer do 12 let, do 15 let in do 18 let, ter priporočilo ogleda z vodstvom staršev.*

(9) *Agencija s splošnim aktom določi:*

- *podrobnejša merila za opredelitev programskih vsebin iz tega in 68. člena tega zakona;*
- *določanje stopnje zaščite programskih vsebin iz tega in 61. člena tega zakona ter smernice za njihovo predvajanje;*
- *akustično in vizualno opozorilo ter vizualni simbol iz sedmega odstavka tega člena in način njihovega objavljanja.*

Zaščita otrok in mladoletnikov v avdiovizualnih medijskih storitvah na zahtevo in radiih na zahtevo

61. člen

(1) *Programske vsebine, ki bi lahko resno škodovale telesnemu, duševnemu ali moralnemu razvoju otrok in mladoletnikov, so lahko prek avdiovizualnih medijskih storitev na zahtevo dostopne le na način, ki zagotavlja, da jih otroci in mladoletniki praviloma ne bodo mogli slišati ali videti, oziroma prek radijev na zahtevo dostopne le na način, ki zagotavlja, da jih otroci in mladoletniki praviloma ne bodo mogli slišati.*

(2) *Programske vsebine, ki utegnejo škodovati telesnemu, duševnemu ali moralnemu razvoju otrok in mladoletnikov, morajo biti opremljene z opozorilom iz sedmega odstavka prejšnjega člena, da niso primerne za otroke in mladoletnike različnih starostnih skupin.*

Zahteva po zaščiti otrok in mladoletnikov v radijskih in televizijskih programih, kot je določena v 2. osnutku *Zakona o medijih*, posebej izpostavlja vsebine, ki vključujejo pornografijo ali neupravičeno nasilje. Pri definiranju teh vsebin se lahko sklicujemo tudi na *Avtentično razlago prvega in tretjega odstavka 84. člena Zakona o medijih - ORZMed84*, ki se sicer nanaša na takrat veljavni *Zakon o medijih, Državni zbor RS* pa jo je sprejel 18. junija 2003. Ta kot prepovedano opredeljuje predvajanje prizorov neupravičenega nasilja, ki je »mučenje ljudi in živali in podobno«, in pornografije, v katero uvršča »zoofilijo, nekrofilijo, pedofilijo, sadomazohizem, sadizem, posilstvo in druge vsebine odvratnosti in nasilja v pornografiji«. Med vsebine, ki lahko škodijo duševnemu, moralnemu ali telesnemu razvoju otrok in mladoletnikov ter je njihovo predvajanje zato omejeno glede na čas predvajanja, pa uvrščajo »vse oddaje s prizori spolnosti in nasilja, ki jih je moč uvrstiti znotraj družbeno sprejemljivih estetskih in moralnih kriterijev in katerih predvajanje v skladu s prvim odstavkom tega člena ni prepovedano.«⁸

Za zaščito otrok in mladoletnikov pred potencialno škodljivimi medijskimi vsebinami je relevanten tudi 6. člen *Zakona o medijih* (Prepoved spodbujanja k neenakopravnosti in nestrpnosti), ki določa (*Zakon o medijih, 2. osnutek 2010*):

---

⁸ Nekaterne nevladne organizacije in posameznice so tej razlagi sicer že takrat nasprotovale, češ da vključuje le skrajne oblike pornografskega žanra in izključuje prevladujoče oblike pornografije (gl. npr. Šribar 2003).

Prepovedano je z razširjanjem medijskih vsebin spodbujati k narodni, rasni, verski, spolni ali drugi neenakopravnosti, k nasilju in vojni, ter izzivati narodno, rasno, versko, spolno ali drugo sovraštvo in nestrpnost.

Prepoved spodbujanja k neenakopravnosti in nestrpnosti ter prepoved spodbujanja k nasilju in vojni imajo podlago v 63. členu *Ustave RS* (1991), opredeljuje pa jo *Kazenski zakonik* (2008), ki v 297. členu prepoveduje javno spodbujanje sovraštva, nasilja ali nestrpnosti.

Kazenski zakonik (2008) v 176. členu opredeljuje tudi prikazovanje, izdelavo, posest in posredovanje pornografskega gradiva:

(1) Kdor osebi, mlajši od petnajst let, proda, prikaže ali z javnim razstavljanjem ali kako drugače omogoči, da so ji dostopni spisi, slike, avdiovizualni ali drugi predmeti pornografske vsebine, ali ji pokaže pornografsko ali drugačno seksualno predstavo, se kaznuje z denarno kaznijo ali zaporom do dveh let.

(2) Kdor zlorabi mladoletno osebo za izdelavo slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, jo uporabi za pornografsko ali drugačno seksualno predstavo ali taki predstavi vedoma prisostvuje, se kaznuje z zaporom od šestih mesecev do petih let.

(3) Enako kot v prejšnjem odstavku se kaznuje, kdor proizvede, razširi, proda, uvozi, izvozi ali drugače ponudi pornografsko ali drugačno seksualno gradivo, ki vključuje mladoletne osebe ali njihove realistične podobe, ali kdor poseduje tako gradivo, ali razkriva identiteto mladoletne osebe v takem gradivu.

USMERITVE ZA RAZVRSTITEV PROGRAMSKIH VSEBIN ZA OTROKE IN MLADOLETNIKE

OSNOVNA RAZVRSTITEV PROGRAMSKE VSEBINE

Glede na zakonitost in potencialno škodljivost lahko vsebino radijskih in televizijskih programov razvrstimo v štiri kategorije:

- 1) Vsebine, ki so v nasprotju z zakonom: *Kazenski zakonik* (2008) v 176. členu prepoveduje prikazovanje, izdelavo, posest in posredovanje pornografskega gradiva osebam, mlajšim od 15 let, in sicer: spisov, slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske vsebine, pornografskih ali drugačnih seksualnih predstav. V nasprotju z zakonodajo je tudi spodbujanje k narodni, rasni, verski, spolni ali drugi neenakopravnosti, k nasilju in vojni, ter izzivanje narodnega, rasnega, verskega, spolnega ali drugega sovraštva in nestrpnosti prek medijev (6. člen *Zakona o medijih* (2. osnutek 2010) in 297. člen *Kazenskega zakonika* (2008)).
- 2) Vsebine, ki »ki bi lahko resno škodovala telesnemu, duševnemu ali moralnemu razvoju otrok in mladoletnikov« (*Zakon o medijih*, 2. osnutek 2010, 60. člen, 1. odstavek), je v programih tradicionalne televizije prepovedano predvajati, pod določenimi pogoji pa je predvajanje dovoljeno v programih na zahtevo.
- 3) Vsebine, ki same na sebi ali v povezavi z drugo podobno vsebino potencialno škodijo otrokom ali mladoletnikom: kot določa *Zakon o medijih* (*Zakon o medijih*, 2. osnutek 2010, 60. člen, 2. odstavek), je programske vsebine, »ki utegnejo škodovati telesnemu, duševnemu ali moralnemu razvoju otrok in mladoletnikov«, dopustno predvajati le »pod pogojem, da so omejene s tehnično zaščito ali s primerno izbranim časom predvajanja, tako da otroci in mladoletniki v normalnih razmerah do takšnih vsebin nimajo dostopa.« Programske vsebine, ki bi utegnile škodovati psihološkemu in fizičnemu ter moralnemu razvoju otrok in mladoletnikov, so razvrščene po starostnih in časovnih kategorijah. Potencialna škoda se ne nanaša le na spremembo obnašanja otroških in mladostniških gledalcev, ampak tudi na psihološko in moralno škodo, ki je lahko povzročena, na primer, z zmanjšano senzibilnostjo potencialnega gledalca za učinek nasilja, z zmanjšanjem občutka empatije, s spodbujanjem dehumaniziranega pogleda na druge, z zadušitvijo pozitivnih družbenih stališč, s spodbujanjem negativnih družbenih stališč, s krepitvijo nezdravih fantazij in s spodkopavanjem občutka družbene odgovornosti. Še posebej pri otrocih lahko škoda vključuje tudi zaostajanje v družbenem razvoju ter omejene sposobnosti sočustvovanja.

- 4) Vsebine, ki potencialno ne škodijo otrokom in mladostnikom. V to kategorijo lahko uvrstimo programske vsebine, ki so otrokom in mladoletnikom ustrezno in razumljivo predstavljene, ali pa gre za programe, ki jih otroci in mladoletniki sicer ne razumejo, vendar nanje odločilno ne vplivajo.

PROGRAMSKE VSEBINSKE KATEGORIJE

Zakon o medijih (2. osnutek 2010, 60. člen) izpostavlja dve ključni potencialno škodljivi programski vsebinski kategoriji, tj. nasilje in pornografijo. Na podlagi znanstvenih dokazov o potencialni škodljivosti smo dodali tudi vsebine spolnosti in jezika.

1) Nasilje

Avdiovizualno nasilje lahko vodi k različnim škodljivim posledicam. Gledanje medijskega nasilja lahko a) promovira agresivno obnašanje pri otrocih, b) zmanjša občutljivost do nasilja (desenzibilizacija) in c) prestraši otroke in mladoletnike. Raziskave kažejo, da različne značilnosti konteksta medijskega nasilja lahko pri otrocih in mladoletnikih povečajo nevarnost agresivnega obnašanja in zmanjšajo občutljivost do nasilja. Najpomembnejše značilnosti so naslednje:

- *Delež realizma*: agresija in desenzibilizacija se povečata s stopnjo realizma. Kar odrasli razumejo kot nedolžno fikcijsko nasilje, npr. *Power Rangers*, *Pokemon*, ali namensko pretiravanje, npr. *James Bond*, lahko mlajši otroci razumejo kot fikcijsko nasilno dogajanje.
- *Resne poškodbe*: desenzibilizacija se poveča z obsegom prikazanih posledic nasilja, na primer krvi, resnih ran in poškodb ter pohabljenja.
- *Simpatični protagonist*: agresija se lahko poveča s stopnjo privlačnosti protagonista nasilja, saj se poveča možnost identifikacije z likom.
- *Opravičljivost nasilja*: v mnogih medijskih delih obstaja legitimen vzrok, da storilec uporabi nasilje, npr. zaščiti nedolžne žrtve. Opravičljivo nasilje lahko spodbudi otroke, da razumejo vsakdanje nasilje manj resno.
- *Negativno ovrednoteno nasilje*: če je nasilje v delu negativno ovrednoteno oz. kaznovano, je tveganje za agresijo gledalcev manjše. Številne študije kažejo, da pozitivno ovrednoteno oz. nagrajeno nasilje poveča agresivno obnašanje. Raziskave obenem kažejo, da je v večini medijskih del nasilje pozitivno ovrednoteno. Otroški heroji so običajno pametni, močni in privlačni ter redko okregani za svoja nasilna dejanja.

V razvrščanju smo upoštevali stopnjo realizma in resnost poškodb, saj je v veliki večini fikcijskih medijskih del nasilje nagrajeno, opravičeno ali izvedeno s strani privlačnega protagonista.

Med nasilne programske vsebine v *ožjem pomenu besede*, tj. nasilje nad drugo osebo ali osebami, uvrščamo neoboroženo pretepanje, nasilje z vsakovrstnim orožjem ali drugimi pripomočki, vojno nasilje, fizično in psihično mučenje, s kriminalom povezano nasilje, nasilje v spolnosti in nekonsenzualno spolnost.

Med nasilne programske vsebine v *širšem pomenu besede* uvrščamo oddaje in druga avdiovizualna dela, ki vključujejo prizore s fizičnim, verbalnim in drugim psihičnim nasiljem ter (samo)uničevalnim vedenjem. Te vsebine obsegajo nasilno vedenje, strašljive prvine, diskriminatoren jezik, nasilno in nekonsenzualno spolnost, uživanje trdih drog, mehkih drog ali alkohola. Tako imenovana nasilna dela vključujejo vsako prikazovanje vedenja, ki na kakršenkoli način oškoduje ali poškoduje druge in/ali same akterje.

Opredelitev nasilne programske vsebine vključuje naslednje oblike:

1. Nasilno vedenje: nasilje v ožjem pomenu besede vključuje nasilje nad drugo osebo ali osebami, med katero uvrščamo neoboroženo pretepanje, nasilje z vsakovrstnim orožjem ali drugimi pripomočki, vojno nasilje, fizično in psihično mučenje, s kriminalom povezano nasilje, nasilje v spolnosti in nevarno nasilno vedenje, kot so hitra vožnja, skakanje z višine, igranje z orožjem in eksplozivnimi sredstvi, neprimerna uporaba kuhinjskih nožev in drugih gospodinjskih pripomočkov ter delovnega orodja, izpostavljanje na nevarnih mestih, na primer na železniških tirih ali cesti. Klasifikacijska odločitev mora upoštevati vsako natančno predstavitev kriminalnih in nasilnih tehnik ter vsako hvaljenje enostavno dosegljivega orožja, kot so noži. Prizori nasilja, ki predstavljajo negativno družbeno obnašanje, npr. ustrahovanje in nekritično predstavitev nasilja, morajo biti strožje uvrščeni. Dela, ki kot celota aktivno promovirajo nezakonito nasilno obnašanje, morajo biti prepovedana. Predstavitve potencialno nevarnega obnašanja, še posebej dejanj, povezanih z obešanjem, samomorom ali samopoškodovanjem, ki jih otroci in mladoletniki lahko posnemajo, morajo biti restriktivno kategorizirane.

2. Strašljivost: vzbujanje strahu in groze. Strah je močno povezan z gledalčevim kognitivnim razvojem. Raziskave kažejo, da otroci in odrasli gledajo grozljive prizore na dva načina: a) sprostijo čustva in uživajo v strašljivih prizorih in b) se distancirajo do videnega s trditvijo, da ne gledajo realnega dogajanja. Študije potrjujejo, da so ljudje bolj prestrašeni, če je prikazana nevarnost njim blizu, ali je prikazani dogodek verjeten. Drugi

pomemben dejavnik je, ali prizori prikazujejo prestrašene akterje oz. akterje, ki očitno in nedvoumno trpijo. Z eksplicitno predstavitvijo se poveča empatija in z njo tudi prestrašenost. Tretji dejavnik je učinek zvoka in glasbe. Raziskave kažejo, da »grozljiv zvok in glasba« povečata učinek strahu, z razliko od običajne »dokumentarne glasbe«.

3. Nasilje v spolnosti in nekonsenzualna spolnost: med oblike nasilja v spolnosti sodijo posilstvo, poskus posilstva, druge oblike fizično in psihično očitno nasilnega poseganja v intimnost druge osebe. Z nasiljem v spolnosti je povezana opredelitev nekonsenzualne spolnosti, ki je prepoznavna po prikazih grobega obravnavanja in groženj, nadaljevanja spolnosti tudi po trenutku, ko to druga oseba zavrne, in spolnosti z osebo, ki je bila v ta namen alkoholizirana ali prepričana oziroma prisiljena v uživanje drog.

4. Diskriminacija: raznovrstno poniževanje na osnovi spola, rase, etnične oziroma nacionalne pripadnosti, družbenega razreda, spolne usmerjenosti, starosti, telesne pojavnosti ipd. Ključen učinek diskriminacije v avdiovizualnih medijih je, da otroci vidijo diskriminatorna dejanja kot normalna. Če je diskriminacija predstavljena kot družbeno želena, je večja možnost, da bo sprejeta kot vredna posnemanja. Milejšo diskriminacijo lahko vidijo mladoletniki, stari 12 in več let. Na podlagi raziskav lahko trdimo, da so - glede na razvoj identitete v adolescenci - leta pred-adolescenci in zgodnje adolescenci še posebej občutljiv čas za razvoj spolnih standardov, saj je zgodnja adolescenca čas velike negotovosti glede spolnosti in spolne identitete. Ključen za razvrstitev pa je kontekst, v katerem se taka vsebina pojavi. Dela s tako vsebino so lahko uvrščena v manj restriktivno kategorijo, če je diskriminatoren jezik in obnašanje implicitno ali eksplicitno kritizirano oz. negativno ovrednoteno, ali skuša delo kot celota spremeniti stališča, ali je delo zastarelo.

5. Uživanje drog: trdih in mehkih drog ter alkohola. Kot v primeru diskriminacije, je potencialen negativen učinek prikaza uživanja trdih oz. prepovedanih drog, npr. heroina ali kokaina, in mehkih drog, npr. hašiša ali marihuane, in alkohola v avdiovizualnih medijih povezan s sprejemanjem tega kot normalnega obnašanja.

Neupravičeno nasilje opredeljujemo kot prekomerno nasilje, ki presega stopnjo nasilja, potrebno za doseg cilja nasilja (Porter in drugi 2003). To je nasilje, ki je samo sebi namen. Ključni merili prepoznavne neupravičenega nasilja sta izzivljanje in mučenje.

2) Pornografija in spolnost

Opredelitve pornografije so se izrazito spreminjale skozi zgodovino in še danes ni enotne opredelitve, kar je eden od ključnih razlogov za neurejenost regulacije pornografije.

Torej, problema neobstoja enotne opredelitve ni zaznati le pri posameznih znanstvenikih, ki se ukvarjajo s problemom pornografije, temveč tudi v zakonodajah, če te pornografijo v zakonskem besedilu sploh opredeljujejo.

C. Smart (1989, 118-128) je v svoji meta-analizi opredelitev pornografije ugotovila, da obstajajo trije ključni pristopi proregulativnega govora o pornografije: 1) pornografija kot jasen prikaz spolnosti z namenom vzburjenja (vsebina in namen); 2) pornografija kot nasilje; 3) pornografija kot reprezentacija (žanr).

Prvi, liberalni pristop opredeljuje pornografijo po vsebini in funkciji kot eksplicitno prikazovanje spolnosti z namenom spolnega vzburjenja in/ali stimulacije. Ta pristop, ki je bil uporabljen pri delu Williamsove komisije, katere namen je bil ugotoviti škodljivost pornografije v Veliki Britaniji leta 1973, poudarja funkcijo oz. namen uporabe pornografije, tj. vzburjenje občinstva, in ekspliciten prikaz spolnosti (spolnih organov, položaja, dejavnosti itd.). »Eksplicitnost« sama na sebi ni dovolj za identifikacijo pornografije, jo je pa najlažje objektivno meriti. Pri tem ta pristop jasno vzpostavlja razliko med pornografsko vsebino in slikami v npr. medicinskih knjigah in prizorih dokumentarnih oddaj, ki eksplicitno prikazujejo spolnost brez namena spolnega vzburjenja. C. Smart (1989) poudarja, da sta ostala pristopa feministična.

Drugi pristop opredeljuje pornografijo kot nasilje. Smartova (prav tam) uvršča v ta pristop opredelitve pornografije A. Dworkin in C. MacKinnon. Ti avtorici pornografijo opredeljujeta kot seksualno ekspliciten material, ki podreja ženske skozi slike in besede. Ta opredelitev vključuje predvsem dve prvini, in sicer seksualno eksplicitnost in podrejenost, ne glede na to, ali je v prizorih prikazan užitek ali ne. V pornografski spolnosti moški pridejo do spolnega zadovoljstva z omalovaževanjem in oškodovanjem žensk. Avtorica (prav tam) tudi navaja razlikovanje med erotiko in pornografijo C. MacKinnon: erotika pomeni eksplicitno prikazovanje spolnosti, ki temelji na enakosti moškega in ženske. Za predstavnice tega pristopa objektivizacija ženske v spolnosti in s tem pornografija nastopi takrat, ko se izvaja raznolike oblike nasilja nad žensko (in tudi nad moškim, ko se znajde v feminilnem položaju). D. Russel, še ena ključna proregulativna avtorica, je seksualno eksplicitnost kot konstitutivno prvino pornografije nadomestila z razmerjem spolne neenakosti (Šribar, 2006).

Tretji pristop po C. Smart (prav tam) razlikuje med spolnimi odnosi in reprezentacijo spolnosti. Ključna predstavnica tega pristopa je R. Coward, ki trdi (prav tam), da je pornografija režim reprezentacije. Avtorica (prav tam) navaja tudi B. Brown, po kateri pornografijo prepoznamo po netrasparentnih potezah, elementih, ki jo konstituirajo kot

poseben reprezentacijski žanr, npr. določena retorika telesa, oblika naracije, postavitve in ubesedenja oznak in naslovov, stilizacije in drže, repertoar okolij in kostumov, tehnike osvetlitve ipd. Po B. Brown je ključen problem pornografije erotizacija žensk. Ženske same niso postale pornografski model (vedno na razpolago, vedno nenasitne), ampak so to postale na podlagi pričakovanj, povezanih z žensko identiteto in usodo. Ta pristop trdi, da obstaja pornografski način (žanr) ali način prikazovanja žensk, ki je širši od tradicionalno pojmovane pornografije. Pri tem se osredotoča na različne medijske vsebine, npr. oglase in romantične romane, kjer je ženska prikazana na enak način kot v gradivu, ki se opredeljuje kot pornografsko. Problem pornografije je (poleg tega, da ženske erotizira in vzpostavlja različne oblike dominacije), da postaja prevladujoča oblika medijske in družbene reprezentacije in onemogoča alternativni žanr, tj. erotiko. Predstavnice tega pristopa torej skrbi, da pornografska reprezentacija postaja družbeno prevladujoča.

K temu naj dodamo opredelitev Parlamenta Evropske Unije (Resolucija o pornografije, 1993): pornografija je napad na človekovo dostojanstvo, ki spodbuja določene znake nezaželenih družbenih obnašanj, zlasti proti ženskam; je sistematična praksa izkoriščanja in podrejanja, ki temelji na spolnosti, nesorazmerno škodi ženskam in prispeva k neenakosti med spoloma, obstoječemu neravnotežju moči v družbi, podrejenosti žensk in prevladi moških. Ta resolucija je pomembna, ker uradno definira pornografijo kot diskriminacijo žensk, ki prispeva k strukturalnim neenakostim žensk. Iz tega dokumenta tudi izhaja, da Evropska Unija ima pristojnost za obravnavo tega problema. Akterje pornografskih gradiv obravnava kot žrtve sistema.

Kazenske zakonodaje se pornografije različno lotevajo, vendar tudi v zakonih ni natančnih opredelitev pornografije, ko je ta povezana z določenim kaznivim dejanjem. Tako tudi slovenski *Kazenski zakonik* (2008) v 176. členu prepoveduje prikazovanje, izdelavo, posest in posredovanje pornografskega gradiva (spisov, slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske vsebine, pornografskih ali drugačnih spolnih predstav) osebam, mlajšim od 15 let, vendar izrecneje ne definira, kaj se uvršča v pornografijo. Tudi *Zakon o medijih* (2. osnutek 2010, 60. člen) pornografijo omenja, vendar je ne definira.

Znanstveniki in zakonodaja so soglasni, da je otroška pornografija (otrok kot nastopajoči v medijskem delu in kot uporabnik medijskega dela) škodljiva za otroke.

V tem besedilu uporabljamo najširšo opredelitev pornografije kot jasen prikaz spolnosti (spolnih organov, položaja, dejavnosti itd.) in/ali podrejanja žensk oz. moških v feminilni poziciji z namenom vzburjenja oz. stimulacije. Pornografske vsebine, ki so v tem smislu najbolj izpostavljene, poleg nasilne pornografije vključujejo pornografijo z

nekonzenzualno spolnostjo. Slednja je prepoznavna po prikazih grobega obravnavanja in groženj, nadaljevanja spolnosti tudi po trenutku, ko to druga oseba zavrne, in spolnega odnosa z osebo, ki je bila v ta namen alkoholizirana ali prepričana oziroma prisiljena v uživanje drog. Glede na soglasje strokovnjakov, oboje obravnavamo znotraj vsebinske kategorije *Nasilje*.

Prikazovanje spolne aktivnosti lahko sega od poljubljanja in verbalnih nakazovanj na »ljubljenje«, do eksplicitne spolnosti. To je razvidno iz klasifikacijskega sistema, v katerem so z naraščanjem kategorij dovoljeni nazornejši prikazi. Otroci do 12. leta starosti so običajno v zadregi, kadar vidijo prikaze spolnosti; hkrati jih pogosto napačno razumejo kot obliko nasilja in zato v njih vzbujajo tesnobo. Obenem pa so za starejše otroke in mladoletnike medijske vsebine, ki prikazujejo spolnost, pogost način seznanjanja s spolnostjo.

S spolnostjo je posredno ali neposredno povezana tudi golota. Raziskave kažejo, da so otroci in mladoletniki običajno v zadregi, ko vidijo prikaze golih odraslih teles, še posebej, če se pojavljajo v spolnem kontekstu. Zato je potrebno razlikovati goloto, ki se navezuje na spolnost, od tiste, ki se ne, npr. v dokumentarnih oddajah o boleznih.

3) Jezik

Nekateri modeli zaščite otrok in mladoletnikov pred potencialno škodljivimi avdiovizualnimi vsebinami, npr. britanski, vključujejo tudi kategorijo neprimerne jezika (kletvic, vulgarnih besed). Čeprav ni natančnih znanstvenih dokazov, pri katerih letih so otroci oziroma mladoletniki (naj)bolj občutljivi za potencialne učinke takega jezika, znanstveniki večinoma soglašajo, da so otroci bolj občutljivi kot mladostniki, starejši od 12 let, in da je škodljivost večja pri nefikcijskih delih kot fikcijskih.

ČASOVNE IN STAROSTNE KATEGORIJE

V nadaljevanju bomo opisali merila za prikaz zgoraj navedenih tem v posameznih klasifikacijskih kategorijah. Časovne in starostne kategorije se nanašajo na zakonsko določilo, da mora biti pred začetkom predvajanja programskih vsebin objavljeno ustrezno akustično in vizualno opozorilo, med njihovim predvajanjem pa morajo biti ves čas označene z ustreznim vizualnim simbolom. Na koncu vsake opredeljene kategorije bomo predstavili vizualni simbol, ki se nanaša na ustrezno akustično in vizualno opozorilo.

PROGRAMSKE VSEBINE, KATERIH OGLED JE PRIMEREN Z VODSTVOM STARŠEV ALI SKRBNIŠKIH OSEB

Nemogoče je povsem natančno predvideti, kaj vse lahko vznemiri otroka. Znanstveniki so soglasni, da mlajši otroci (do šest let) ne ločijo med medijsko posredovano stvarnostjo in fikcijo. Kljub temu običajnih otroških risank in animiranih filmov ne jemljejo resno. Preplašijo pa jih grozljive in nasilne vsebine v animiranih filmih za starejše otroke in mladoletnike.

Raziskave tudi kažejo, da so otroci, ki so stari manj kot sedem let, zelo vizualno usmerjeni in so lahko prestrašeni zaradi določenih podob, kot so groteskna fantazijska bitja ali živali, ki se obnašajo na strašljiv način, spreminjajo svojo podobo, npr. *Hulk* in *Power Rangers*, ter podob živali in otrok, ki so predmet fizičnega ustrahovanja ali zlorabe.

Pomembna razvojna stopnja je med šestim in sedmim letom starosti, ko otroci začnejo spoznavati, da animirani filmi/risanke niso resnični.

Pri osmih letih začnejo otroci oblikovati občutke, vezane na določene filmske like: če enkrat otroku lik deluje grozljivo, se začne odzivati podobno ne glede na to, ali nov kontekst predvajane vsebine strah zmanjšuje. Šele starejši otroci so sposobni videno vsebino primerjati in povezati z izkušnjami lastne življenjske resničnosti ter fikcijski program uvrstiti kot izmišljotino in fantazijo. Otroci vidijo v filmih drugačne probleme kot odrasli. Raziskave kažejo, da so lahko otroci pri gledanju otroškega filma *Mary Poppins* prestrašeni, ker se bojijo, da bo glavni lik padel s strehe. Odrasli težko predvidevajo, kaj bo otroke prestrašilo. Tako na primer za otroke smrt odraslih ni tako problematična, ker si ne morejo predstavljati smrti z vsemi posledicami, težje pa prenesejo smrt živali ali otrok. Prav tako težko prenesejo družinski stres, npr. v filmih in nadaljevankah o ločitvah, saj se bojijo, da bodo sami pristali v podobni situaciji.

Po drugi strani pa imajo otroci radi like, ki so v nevarnosti in v nadaljevanju sami sebe prerastejo tako, da premagajo strah in nevarnost. Otroci vidijo okolje okrog sebe kot nevarnost, kot vedno nov izziv. Zato se radi identificirajo z liki, ki so podobno kot oni majhni in ki s pomočjo nadnaravne moči postanejo močnejši kot drugi, ker si to želijo tudi v svoji fantaziji. Zato so liki kot *Hulk*, *Master of the Universe*, *Superman* in *Power Rangers* pri otrocih zelo priljubljeni. Otrokom je pomembno, da takoj prepoznajo strukturo filmov in vedo, da se bo zgodba srečno končala. Zato je enostaven vzorec, ki ga odrasli ocenjujemo kot primitiven, zelo pomemben za otroke, saj ne morejo takoj prepoznati zapletene in večplastne strukture vsebine. Pomembno merilo je tudi dolžina programa, saj

mora biti rešitev zapleta podana zelo hitro. Pri gledanju filmov običajne dolžine so otroci pogosto preobremenjeni.

Pri devetih letih otroci razumejo, da je televizijska fikcija »narejena in ne resnična«, toda to ne pomeni, da znajo prepoznati vso fikcijo kot tako. Otroci vidijo realistično fikcijo kot realistično in verodostojno reprezentacijo ali simulacijo realnosti. Šele od dvanajstega let naprej so otroci sposobni doseči ustrezno distanco do večine realistično-fiktivne produkcije.

Sposobnost empatije z drugimi in sposobnost videti vsebino čim bolj objektivno sta pomembna dejavnika potencialnega medijskega vpliva. Do okrog devetega leta so otroci manj sposobni sebe postaviti v položaj drugih. To je zelo pomembno v predelavi potencialno škodljivih podob, saj do te starosti otroci niso sposobni razumeti motivov akterjevih dejanj in ne zmorejo določiti posledic takšnega obnašanja. Otroci do devetega leta imajo pogosto manj razvit samonadzor kot starejši otroci. To pomeni, da hitro posnemajo obnašanje, ki ga vidijo v medijih, in ga pozitivno vrednotijo. Številne študije so pokazale, da so otroci od devetega leta starosti bolj kritični do oglasov, nasilnih filmov in drugih medijskih del kot mlajši otroci.

Otroci do desetega leta razumejo fikcijski program, npr. filme in nadaljevanke, le kot seštevke posameznih sekvenc, ne zmorejo podoživljati dramaturgije celotnega programa, svojih negativnih čustev, npr. strahu, ne morejo zmanjšati s srečnim koncem določene oddaje, npr. filma, nadaljevanke.

Otroci v starosti od 10 do 12 let pridobivajo na sposobnosti abstraktnega mišljenja, vendar se je pri tej starostni skupini kljub temu dobro izogniti programskim vsebinam z realističnimi prikazi psihičnega in fizičnega nasilja, strahu, spolnosti, podrejanja, diskriminacije, uživanja drog in alkohola ter nevarnega vedenja.

Če programske vsebine za otroke do dvanajstega leta starosti vključujejo posamezne grozljive, fizično in/ali psihično nasilne prizore ali prizore nevarnega vedenja, naj bodo, ne glede na zvrst, označene s simbolom, ki priporoča vodstvo staršev ali skrbniških oseb (VS).

PRIPOROČENO OZNAČEVANJE: VS

PROGRAMSKE VSEBINE, KI NISO PRIMERNE ZA OTROKE IN MLADOLETNIKE DO 12. LETA IN SE SMEJO ZAČETI PREDVAJATI PO 21. URI

Ker otroci v zgodnji adolescenci (od dvanajstega do petnajstega leta) doživijo korenite biološke in psihološke procese razvoja, je 12 let pomembna prelomnica pri razumevanju

nasilja, strašljivih prizorov, spolnih vsebin, diskriminacije ter uživanja drog in alkohola. Na svet začnejo gledati drugače. Začnejo se zavedati, da ljudje pripadajo določenim družbenim skupinam in da se te skupine med seboj razlikujejo. Sposobnost abstraktnega razmišljanja se znatno poveča in zato so sposobni razumevati abstraktnejšo vsebino. Zgodnji adolescenti v starosti od 12 do 15 let že lahko podoživljajo celotno dramaturgijo in zmanjšajo strah s srečnim koncem. Začnejo tudi razumevati kompleksen humor, kot so parodija, ironija in satira, in ga kot takega tudi razvrščati. Vizualno reprezentacijo so sposobni povezati s splošnim abstraktnim pomenom sveta okrog njih, čeprav še vedno v omejenem obsegu. V tem življenjskem obdobju postanejo tudi bolj kritični do tistega, kar vidijo in slišijo, zahvaljujoč čustvenemu razvoju. Pričakujejo prepričljivo igranje, iščejo like, ki so jim psihološko podobni, in zahtevajo vsebino, od katere se lahko kaj naučijo za svoj družbeni in čustveni razvoj.

Mladolentniki te starosti so - glede na povečano sposobnost abstraktnega razmišljanja - sposobni razkriti ključno sporočilo filma ter povezati začetne in kasnejše prizore. Ti mladolentniki tudi niso tako prestrašeni pri gledanju prizorov s strašljivimi prvini in uspešneje kot mlajši uporabljajo kognitivna sredstva, da zmanjšajo strah. Zato so sposobni razumeti strah mlajših otrok ob gledanju strašljivih prizorov.

V tem času se začne puberteta; odnos in obnašanje do drugega spola pridobita na pomembnosti. Razvoj identitete ter vzpostavitev družbenih in drugih vrednot igrata pomembno vlogo. Postopoma se ločijo od staršev in iščejo svoje, alternativne vrednote in načine življenja. Televizija jim zato ponuja modele in drugačen svet, ki ga na začetku še nekritično sprejemajo. S spremljanjem medijev se seznanjajo s svetom odraslih. Na ta način se naučijo vzorcev vsakdanjega vedenja in obvladovanja situacij. Močno se identificirajo s prikazi realnih oseb ali realističnimi liki. Ob tem pogosto idealizirajo njihove psihološke in socialne značilnosti, kar utegne imeti škodljive posledice zlasti v povezavi z nasilnimi vsebinami in pornografijo.

Če dela vključujejo posamezne grozljive, fizično ali psihično nasilne in diskriminatorne prizore, tematizirajo spolnost brez vidnih prizorov in podrejanja ter so upravičeni s kontekstom, naj bodo, ne glede na zvrst (z izjemo dnevnoinformativnih oddaj), označena s simbolom za priporočen starostni prag (12+). Torej, otrokom do dvanajstega leta starosti se naj ne predvaja programskih vsebin s prizori spolnosti in podrejanja žensk oz. moških v feminilnih vlogah, z grobim ali realnim nasiljem (na primer v pogovornih in resničnostnih oddajah), nevarnim vedenjem, diskriminacijo, uživanjem trdih drog (čeprav negativno ovrednotenim) ali mehkih drog in alkohola; zanje se priporoča predvajanje po 21. uri.

PRIPOROČENO OZNAČEVANJE: 12+

PROGRAMSKE VSEBINE, KI NISO PRIMERNE ZA OTROKE IN MLADOLETNIKE DO 15. LETA IN SE SMEJO ZAČETI PREDVAJATI PO 22. URI

Petnajstletniki so v svojem razvoju napredovali, saj so že absolvirali prvo obdobje razvoja identitete, izobražujejo se na srednješolski stopnji, njihova ločitev od staršev je v bistvenih prvinah že uresničena. Zato so bistveno manj dostopni za vplive kot dvanajst- do petnajstletniki. Vendar pa so mladoletniki v starosti od 15 do 18 let še bolj kot otroci dovzetni za medijsko povečevanje nasilja, ki vključuje oblike nevarnega vedenja, diskriminacijo, spolnost, podrejanja žensk oz. moških v feminilnih vlogah, strašenje. Znanstvene raziskave kažejo, da se v tem obdobju poveča število kaznivih dejanj, ki nato z leti upada. Večina mladoletnih prestopnikov sodeluje v priložnostnih kaznivih dejanjih: vandalizmu, kraji v trgovinah in pretepanju. Delinkventno obnašanje jih privlači, ker se mladoletniki doživljajo kot robna družbena skupina, ki nima veliko za izgubiti - hkrati pa opazno družbeno destruktivno vedenje vzbuja želeno pozornost. Za to obdobje odraščanja je značilna močna skupinska pripadnost ter medsebojno spodbujanje pri oponašanju medijskih modelov v izzivalnem in nasilnem vedenju, pri čemer je za tako identifikacijo in skupinsko delovanje večja pri fantih kot pri dekletih, kar je osebno in družbeno razdiralno ne le v povezavi z nasilnimi, temveč tudi s pornografskimi in nasilnimi spolnimi vsebinami, kadar niso negativno ovrednotene.

Strah pred nasilnimi in grozljivimi filmi se pogosto pojavi v adolescenci. To lahko pojasnimo na dva načina. Prvič, otroška potreba po vznemirjenju in senzaciji je najvišja ravno med adolescenco. Mladi ljudje preizkušajo svoje meje z iskanjem vznemirljivih in tveganih dejavnosti. Gledanje nasilnih filmov ponuja možnost, da izpolnijo to svojo potrebo po senzaciji. Drugič, med adolescenco je vpliv skupine največji. Mladi ljudje pogosto izoblikujejo tekmovalno stališče do gledanja nasilnih filmov. Toda, pogosto precenijo svoje meje in ostanejo prestrašeni po gledanju določenih grozljivk. Mnogi taki filmi, npr. *Hanibal* ali *Izganjalec hudiča*, so problematični celo za odrasle.

Če programska vsebina prevladujoče vključuje prikaze nasilnih dejanj ali le nasilno delujočih identitetnih likov, ki kažejo, da je nasilje dovoljeno in primerno sredstvo za reševanje konfliktov in uveljavitev interesov, je označena s simbolom za priporočen starostni prag (15+). V to kategorijo spadajo tudi dela, v katerih se občasno pojavijo prikazi spolnosti in/ali podrejanja žensk oz. moških v feminilnih vlogah, vendar so brez vidnih podrobnosti in upravičeni s kontekstom. Identifikacijski liki, npr. v nasilnih filmih, ne smejo promovirati nasilja kot sredstva za reševanje konfliktov, ampak ga lahko

uporabijo le za obrambo. Tudi posamezni nasilni prizori morajo biti v prikazovanju nasilja zadržani, da ne sprožijo učinka desenzibilizacije. Vsebina, ki razširja določene klišejske vloge (tipične ženske in moške vloge), ni primerna za to skupino. Problematične so tudi klišejske moške in ženske vloge, ki ne obravnavajo enakopravnega partnerstva.

PRIPOROČENO OZNAČEVANJE: 15+

PROGRAMSKE VSEBINE, KI NISO PRIMERNE ZA OTROKE IN MLADOLETNIKE DO 18. LETA IN SE SMEJO ZAČETI PREDVAJATI PO 24. URI

Vsebine, ki niso primerne za mladoletnike do osemnajstega leta, se lahko predvajajo po 24. uri do 5. ure zjutraj in naj bodo označene s simbolom za priporočen starostni prag (18+). Raziskave kažejo, da malo mladostnikov redno v tem času gleda televizijo. Seveda pa posameznih primerov ne moremo izločiti.

S stališča razvojne in socialne psihologije, 18 let ni starost, ki bi označevala samostojnost, saj je odrasli v postindustrijski družbi tisti, ki doseže 25 let in konča izobraževalni proces ter se je sposoben vključiti v proces družbenih institucij, npr. poklic, družino. V zadnjem času se tudi post-adolescenca starostno premika višje. Toda, ker je polnoletnost z 18 leti povezana z drugimi družbenimi pravicami in dolžnostmi, npr. participacijo na volitvah, je to tudi naslednja kategorija gledanosti.

Med vsebino, ki se naj predvaja med 24.00 in 5.00, uvrščamo dela s prevladujočim nasiljem in hudimi grozljivimi prizori ter dela, ki tematizirajo alkoholizem, spolnost, podrejanje žensk oz. moških v feminilnih vlogah, nasilništvo, kriminal, narkomanijo in diskriminacijo. V to kategorijo so vključena tudi dela, katerih primarni namen je spolno vzbujenje, vendar prikazujejo delno goloto v zapeljivih, provokativnih seksualnih položajih brez prikazovanja spolnih organov med seksualnim odnosom.

PRIPOROČENO OZNAČEVANJE: 18+

KLJUČ RAZVRŠČANJA

Ključ razvrščanja je sestavljen iz serije opredelitev programske vsebine avdiovizualne produkcije. Nanaša se na naslednje dimenzije, pri čemer sta nasilje in pornografija v ospredju : 1) tip programske vsebine, 2) neprimeren jezik, 3) nasilje, 4) strašljive vsebine, 5) golota, 6) vsebine spolnosti, 7) diskriminacija, 8) uživanje trdih in mehkih drog ali alkohola.

Naj v izhodišču opredelimo še nekaj osnovnih pojmov. »Pogost« ali »prevladujoč« prikaz določenih dejanj pomeni, da prikaz določenih dejanj obsega relativno velik del celotnega dela. »Negativno ovrednoteno« pomeni, da je v delu jasno izraženo sporočilo, da je določeno dejanje nesprejemljivo, zmotno ali kaznovano. »Pozitivno ovrednoteno« pomeni, da je v delu jasno izraženo sporočilo, da je določeno dejanje dobro in ima zgolj pozitivne učinke.

1) Tip programske vsebine

Zaradi sodobne hibridizacije žanrov, ki se hitro spreminjajo, ključ razvrščanja ne vključuje posameznih žanrov, kot so npr. dokumentarec, grozljivka, vestern. Primer hibridnega žanra so sodobne risanke, kot sta *South Park* in *Beavis and Butthead*, ki vključujejo diskriminacijo in neprimeren jezik ter ne spadajo med običajne risanke. Vse sodobne risanke tudi ne vključujejo narisanih slik.

Ključ razvrščanja razlikuje med dvema osnovnima tipoma programske vsebine: fikcijskimi in nefikcijskimi deli. Med fikcijska dela spadajo risanke in animirani filmi, npr. *Pokemon*, in druga fikcijska dela, npr. serije, akcijski filmi, drame, znanstvena fantastika, grozljivke, komedije idr. Kot smo že večkrat zapisali, igra resničnostni status dela pomembno vlogo v učinku agresije, desenzitivizacije in strahu. Raziskave kažejo, da otroci ocenjujejo fizično nasilje v risankah in animiranih filmih kot manj verodostojno in ga zato ne dojemajo tako resno kot nasilje v nefikcijskih delih.

V ključu razvrščanja uporabljamo termin »nefikcijska dela« in ne »resničnostna dela«, ker vsi mediji na nek način konstruirajo resničnost. Če bi uporabili sintagmo »resničnostna dela«, bi posredovali napačen pomen, da mediji predstavljajo resničnost. Med nefikcijska dela uvrščamo tudi oddaje, kot so resničnostne⁹ oddaje, pogovorne oddaje in dokumentarci, saj lahko vključujejo prvine, ki lahko škodijo mladim gledalcem. Dnevnoinformativne oddaje, ki sicer spadajo med nefikcijska dela, so v ključu razvrščanja izjema in niso vključene v razvrščanje, ker jih po obstoječih raziskavah a) otroci in mladoletniki ne gledajo oz. minimalno gledajo ali b) nanje odločilno ne vplivajo. A tudi v tem primeru nazorni prikazi nasilja in strahu oziroma groze v zgodnjih terminih niso zaželeni.

---

⁹ Tu uporabljamo izraz »resničnostne oddaje«, ker gre za uveljavljeni termin, tj. prevod besedne zveze »*reality shows*«.

V primeru hibridnih oddaj, v katerih nastopajo animirani liki in živi akterji (ki niso igralci), ali pa se živi akterji preoblikujejo v animirane, toda gibanje človeških likov je realistično in »naravno«, delo uvrščamo med nefikcijska dela.

2) Neprimeren jezik

Številne ljudi užali ali prizadene neprimeren jezik, npr. vulgaren jezik (namigovanje na spolnost, šale o spolnosti in vsa verbalna izražanja, katerih namen je povzročiti vzburjenje samega akterja, druge osebe v delu ali gledalca) in kletvice. Ta lahko obsega uporabo neprimernih besed in kletvic, povezanih s spolnostjo, religijo ali raso, žaljiv jezik glede manjšinskih skupin in splošno sprejete žaljive geste. Obseg žaljivosti je odvisen od starosti, spola, rase, ozadja, prepričanj in pričakovanj gledalcev glede določenega dela, kot tudi od konteksta, v katerem je določena beseda, izraz ali gesta uporabljena. Zato je nemogoče, da bi pripravili izčrpen seznam izrazov ali gest, ki so nesprijemljive za posamezno kategorijo. Nasveti pri različnih klasifikacijskih ravneh tako zagotavljajo splošno navodilo. Razlikujemo med: *blagim neprimernim jezikom*, ki vključuje uporabo blažjih kletvic, kot npr. »tristo kosmatih«, »presneto«, »naj te koklja brcne«, in evfemizme kletvic, npr. »pismo« za »pizda«, »jebela cesta« za »jebem ti [x]«; *zmernim neprimernim jezikom*, ki vključuje nepogosto uporabo močnih besed, kot »fuk«, »pizda«, »kurec«, »jebem ti mater«; *močnim neprimernim jezikom*, tj. agresivno in/ali redno ponavljajočo se rabo (naj)močnejših neprimernih besed. Pri razvrščanju je treba upoštevati okoliščine uporabe jezika: ali je uporabo neprimerne jezika možno upravičiti s kontekstom, ali je bilo podano opravičilo za uporabo neprimerne jezika, ali je uredništvo utemeljilo/razložilo uporabo neprimerne jezika, ali gre za oddajanje v živo ali za vnaprej posneto gradivo ipd.

3) Nasilje

Razvrščanje nasilja poteka v različnih dimenzijah. Da bo ključ razvrščanja uporaben v praksi, navajamo tudi opredelitve nasilja, katerega prikazi so prepovedani. V nadaljevanju pa razvrščamo vsebine po posameznih kategorijah, ki vključujejo kontekst negativnega ovrednotenja nasilja. Kot smo že omenili, je izhodiščna točka ocenjevanja nasilja ta, da je nasilje v delih (ne)fikcijsko. Med kategorizirano nasilje spadajo naslednji tipi nasilja:

- a) fizično nasilje z rokami, npr. udarjanje, brcanje, davljenje, rokoborba;
- b) nasilje s strelnim, topim in rezilnim orožjem, npr. pištolo, laserskim orožjem, nožem, palico, mečem;
- c) nasilje proti kriminalcem (nasilje »dobrega« proti »zlu«), npr. nasilje proti teroristom, morilcem, kradljivcem in ugrabiteljem;

- d) fizično mučenje, npr. zvijanje rok, ugašanje cigarete na koži in izvajanje električnih šokov;
- e) nasilje v vojni, npr. s tanki, protitankovskimi puškami, metalci ognja in topovi;
- f) psihološko nasilje, npr. ustrahovanje, izsiljevanje.

V razvrščanju upoštevamo tudi poudarjenost, saj grafično poudarjeno nasilje povečuje tveganje agresivnega vedenja in zato zahteva bolj rigorozno uvrstitev. Ključ upošteva tudi ocenjevanje nasilja glede na poškodbe, saj raziskave kažejo, da vrste poškodb igrajo pomembno vlogo v učinku agresije, desenzitivizacije in strahu. Vključena je tudi dimenzija izvedljivosti upodobljenih nasilnih dejanj. Ker večina otrok fikcijskih del ne jemlje tako resno kot nefikcijska dela, tista dela, ki vsebujejo nasilje, ki ga ni možno izvršiti, dobijo uvrstitev v nižjo starostno kategorijo.

Naslednja dimenzija so nekonsenzualna spolna dejanja, ki so prepoznavna po prikazih grobega obravnavanja in groženj, nadaljevanja spolnosti tudi po trenutku, ko to druga oseba zavrne, in spolnosti z osebo, ki je bila v ta namen alkoholizirana ali prepričana oziroma prisiljena v uživanje drog. Glede na soglasje strokovnjakov, spolno nasilje in nekonsenzualna spolna dejanja obravnavamo znotraj te vsebinske kategorije.

Pri razvrščanju je treba upoštevati izvedljivost nasilnih dejanj. Raziskave kažejo, da otroci lahko oponašajo, kar vidijo na televiziji. Zato je potrebna posebna previdnost pri klasifikaciji vsebin, ki na primer vključujejo:

- uporabo dostopnih domačih orodij, kot so noži, ali drugega orožja, predmetov ali snovi, prikazano na nevaren ali škodljiv način;
- upodobitev gospodinjskih predmetov, kot so mikrovalovne pečice ali sušilni stroji, ki lahko ob napačni uporabi povzročijo poškodbe;
- določene lokacije, na primer železniške proge;
- obešanje ali pripravo na obešanje na način, ki je zlahka posnemljiv, razen če - glede na prizorišče in upodobitev - posnemanje ni verjetno.

Majhne poškodbe, ki zahtevajo zgolj obliž, ne štejejo. Primeri takih poškodb so: majhna strelna rana na telesu z majhno količino krvi, zlomljen nos, črno oko. Primeri resnih poškodb so: deroča kri, prerezana grla, raztrgani ali odsekani udi, odprti zlomi kosti, zelo krvave rane. Prikaz pohabljenih človeških teles zadeva prikaz oseb, za katere je jasno, da niso več žive in katerih telesa kažejo znake pohabljenja, poškodovanja ali razkrajanja. Primeri prikaza pohabljenih teles so: manjkajoča koža, vidne rane, tudi okostja v grobu. Prikaz zelo pohabljenih človeških teles se nanaša na človeška telesa, ki kažejo znake močnega pohabljenja ali razpadanja. Na primer: množični grobovi, zoglenela ali zažgana

telesa, telesa z odrezanimi ali odtrganimi udi, telesa z odprtimi ranami, od vode otekla trupla utopljenec ali trupla v stanju razkrajanja. Primeri prikaza samopoškodovanja vključujejo like, ki na primer z rezanjem poškodujejo sami sebe ali sami sebe fizično kaznujejo. Navedena kategorizacija poškodb velja tudi za strašljive vsebine.

Vključitev smešnega konteksta je namenjena temu, da bi preprečili, da bi prikaz nasilja v fikcijskih delih, kot je npr. *Sam doma (Home Alone)*, dobil pretirano visoke starostne uvrstitve. Večina otrok, starejših od 7 let, razume, da je nasilje v takem tipu produkcije drugačno od nasilja v serijah, kot je npr. *Miami Vice*. Če je nasilje storjeno v smešnem kontekstu, je starostna uvrstitev nižja. Filmi, kot je npr. *Sam doma*, obsegajo nasilje, ki je tako izvedljivo kot tudi grafično poudarjeno. Zato bi presoja hitro vodila k uvrstitvi v skupino »15+«. Toda, ker je nasilje storjeno v smešnem kontekstu, ta film prejme uvrstitev »12+«.

4) Strašljive vsebine

Ključ razvrščanja vključuje prisotnost prizorov s strašljivimi prvini, saj je strah močno povezan z gledalčevim kognitivnim razvojem. Če so v delu prisotni skrajno prestrašeni ljudje, ki so taki zaradi nesreč, katastrof ali vojn, ali pa zaradi nasilnih dejanj živih bitij, delo dobi oznako »12+«, razen če je prisoten takojšen srečen razplet za prestrašene ljudi. Tak tip situacije se občasno zgodi v serijah, kot je npr. *Obalna straža*, ko je nekdo v nevarnosti, da se bo utopil, in je zelo prestrašen.

Ključ razvrščanja vključuje naslednje strašljive prvine: strašljivi zvoki, grozljivi učinki, poškodbe, pohabljeni telesa, samopoškodovanje, žrtve katastrof, nesreč, itd., grožnje nasilja in grozeča bitja, kot so pošasti, čarovnice in duhovi.

Izjemno prestrašeni so ljudje, ki so vidno v strahu, in sicer s fizičnimi znaki, kot so panika, znojenje, tresenje, šok, nezmožnost govorjenja, množična histerija, kričanje in jok. Ljudje so lahko izjemno prestrašeni zaradi nesreče, katastrofe ali nasilnih dejanj, ki jih povzročijo druga živa bitja (človeška, podobna ljudem ali fantazijska bitja) ali grožnje, da bi se to lahko zgodilo.

Trpljenje se nanaša na vidno in zvočno resno trpljenje, ki je posledica bolezni, poškodb ali mučenja. Vključeno je tudi čustveno trpljenje, ki je vidno v obraznih izrazih in/ali kričanju in joku.

Zelo strašljivi zvoki in zvočni učinki so tisti zvoki, katerih namen je pri gledalcih povzročiti intenziven strah. To lahko vključuje ustvarjanje strašljive atmosfere, ki spodbudi določene sugestije, šok in učinek groze.

Strašljivi učinki vključujejo vse tiste prvine, ki pri gledalcih povzročajo strah in/ali hiter preobrat. Strašljivi učinki so lahko rezultat živih bitij (ljudi, ljudem podobnih bitij, fantazijskih bitij ali živali) ali nadnaravnih sil.

Strašljivi učinki so lahko tako intenzivni, da imajo gledalci težave, da bi se od njih distancirali. Intenzivni strašljivi učinki se pogosto pojavljajo v situacijah, ko se zgodi ali se bo zgodilo nekaj strašnega.

5) Golota

Naravna golota brez spolnega konteksta je sprejemljiva na vseh klasifikacijskih ravneh, vendar se v najnižji kategoriji lahko pojavlja zgolj občasno. Za kategorijo »VS« je dovoljena zmerna golota in le namigi na spolno aktivnost, vendar morajo biti diskretni in redki. Primerni so le prizori, zmerno povezani s spolnostjo, na primer objemi in poljubi, ki ne vodijo k dejanski spolni aktivnosti. Ostale povezave golote na spolnost so strožje razvrščene.

6) Vsebine pornografije in spolnosti

Ključ razvrščanja upošteva dimenzijo tematizacije spolnosti, prikazovanja spolnosti (spolnih organov, položaja, dejavnosti itd.) in/ali podrejanja žensk oz. moških v feminilnih vlogah, namena spolnega vzbujenja in pogostosti spolnih dejanj. Prikazovanje spolnosti (spolnih organov, položaja, dejavnosti itd.) in/ali podrejanja žensk oz. moških v feminilnih vlogah z namenom spolnega vzbujenja in stimulacije v fikcijskih (npr. igrani filmi, filmi s scenarijem, animirani filmi) in nefikcijskih vsebinah (npr. dokumentarni filmi, prizori v pogovornih oddajah) dosega visoko stopnjo omejitve.

7) Diskriminacija

Ključ razvrščanja vsebin, ki vključujejo diskriminacijo, obsega naslednje dimenzije: diskriminatoren ali seksističen jezik ali obnašanje, pozitivno oz. negativno ovrednotenje diskriminatornega obnašanja oz. jezika ter smešen kontekst, npr. pojav takega obnašanja pri komičnem antijunaku, ki ga ni možno jemati resno (npr. Al Bundy v *Družina za umret*). Diskriminacija so lahko miselni procesi, ki temeljijo na »mi in oni«, šale o tujcih, ženskah in etničnih skupinah. Seksizem ali diskriminatorne upodobitve žensk (ali moških) so prav

tako diskriminacija. Lahko se npr. izrazi na naslednje načine: ženska igra podrejeno vlogo; več žensk je izključno na razpolago moškim; ženske so prikazane zgolj kot voljan objekt poželenja za moške.

8) Uživanje trdih drog, mehkih drog, alkohola

Ta sklop razvrščanja vključuje naslednji dimenziji: pozitivno ali negativno ovrednotenje trdih drog, npr. kokaina, mehkih drog, npr. marihuane, in alkohola, ter komični kontekst, npr. obnašanje komičnega antijunaka, ki ga ni možno jemati resno. Prekomerno pitje alkohola ali uživanje mehkih in trdih drog se lahko kaže kot vulgarno obnašanje, zastrupitev, razgrajanje in druge oblike nasilja pod vplivom alkohola ali drog. Pozitivno ovrednotenje uživanja drog in alkohola pomeni situacije, ki jasno izražajo pogled, da je uživanje trdih ali mehkih drog ali alkohola nekaj, kar je dobro in ima zgolj pozitivne učinke.

DODELITEV STAROSTNIH KATEGORIJ

V nadaljevanju je predstavljena kategorizacija, ki velja za tradicionalno televizijo (linearne storitve) in za video na zahtevo (nelinearne storitve), kjer so vsebine opremljene z opozorilom, torej z oznakami VS, 12+, 15+ in 18+, niso pa časovno omejene. V primeru pornografije in neupravičenega nasilja je vsebina posebej kategorizirana za video na zahtevo (nelinearne storitve) s tehnično in časovno omejitvijo. Dela, ki so kategorizirana kot »18+« za tradicionalno televizijo, so dosegljiva za video na zahtevo brez časovne omejitve in s tehnično zaščito (PIN).

Nasilje

Vsebine, ki zmanjšujejo pomen, odobravajo, omalovažujejo, smešijo ali zagovarjajo genocid, holokavst, hudodelstvo zoper človečnost, vojno hudodelstvo, agresijo ali druga kazniva dejanja zoper človečnost ter spodbujajo k nasilju in vojni, so prepovedane.

Dodelitev starostnih kategorij za prikaz nasilja v fikcijskih delih

- a) Video na zahtevo (nelinearne storitve)

Dela, ki prikazujejo neupravičeno nasilje (prekomerno nasilje, ki presega stopnjo nasilja, potrebno za doseg cilja nasilja; nasilje, ki je samo sebi namen; primer: izzivljanje in mučenje), je dovoljeno predvajati kot video na zahtevo in le s tehnično zaščito (PIN) v času od 24.00 do 5.00.

Dela, ki prikazujejo nasilje, ki je (a) izvedljivo, (b) hudo, (c) vodi k resnim poškodbam in je (d) negativno ovrednoteno, in prikaz nekonsenzualnih spolnih dejanj, ki so negativno ovrednotena, je dovoljeno prikazovati s tehnično zaščito (PIN) brez časovne omejitve.

Vsa ostala nasilna dela je dovoljeno neomejeno predvajati kot video na zahtevo.

b) Tradicionalna televizija (linearne storitve)

- Prikaz nasilja, ki je (a) izvedljivo, (b) hudo, (c) vodi k resnim poškodbam in je (d) negativno ovrednoteno, dobi oznako »18+«.
- Prikaz nekonsenzualnih spolnih dejanj, ki so negativno ovrednotena, dobi oznako »18+«.
- Prikaz nasilja, ki je (a) izvedljivo, (b) hudo, vendar (c) vodi k manjšim poškodbam in je (d) negativno ovrednoteno, dobi oznako »15+«.
- Prikaz nasilja, ki je (a) izvedljivo, (b) ni hudo, vendar (c) vodi k resnim poškodbam in je (d) negativno ovrednoteno, dobi oznako »15+«.
- Prikaz nasilja, ki (a) ni izvedljivo, (b) je hudo, (c) vodi k resnim poškodbam in je (d) negativno ovrednoteno, dobi oznako »15+«.
- Ostala dela, v katerih je prikazano nasilje, dobijo oznako »VS«.

Če se zgoraj opisani prikazi nasilja dogajajo v smešnem/šaljivem kontekstu, so starostne uvrstitve znižane s »15+« na »12+«.

Dodelitev starostnih kategorij za prikaz nasilja v nefikcijskih delih

a) Video na zahtevo (nelinearne storitve)

Dela, ki prikazujejo neupravičeno nasilje (prekomerno nasilje, ki presega stopnjo nasilja, potrebno za doseg cilja nasilja; nasilje, ki je samo sebi namen; primer: izživljanje in mučenje), je dovoljeno predvajati kot video na zahtevo in s tehnično zaščito (PIN) v času od 24.00 do 5.00.

Dela, ki prikazujejo nasilje, ki je (a) izvedljivo, (b) hudo, (c) vodi k resnim poškodbam in je (d) negativno ovrednoteno, in prikaz nekonsenzualnih spolnih dejanj, ki so negativno ovrednotena, je dovoljeno prikazovati s tehnično zaščito (PIN) brez časovne omejitve.

Vsa ostala dela je dovoljeno neomejeno predvajati kot video na zahtevo.

a) Tradicionalna televizija (linearne storitve)

- Prikaz nekonsenzualnih spolnih dejanj, ki so negativno ovrednotena, dobi oznako »18+«.
- Prikaz nasilja, ki je (a) hudo, (b) vodi k resnim poškodbam in je (c) negativno ovrednoteno, dobi oznako »18+«.
- Prikaz nasilja, ki (a) ni hudo, (b) vodi k resnim poškodbam in je (c) negativno ovrednoteno, dobi oznako »18+«.
- Prikaz nasilja, ki je (a) hudo, vendar (c) vodi k manjšim poškodbam in je (d) negativno ovrednoteno, dobi oznako »18+«.
- Prikaz nasilja, ki (a) ni hudo, (b) vodi k manjšim poškodbam in je (c) negativno ovrednoteno, dobi oznako »12+«.
- Druga dela, ki prikazujejo nasilje, dobijo oznako »VS«.

Neprimeren jezik

Dodelitev starostnih kategorij za neprimeren jezik v fikcijskih delih

- Blag neprimeren jezik (šale z namigovanjem na spolnost in vsa verbalna izražanja, katerih namen je povzročiti vzburjenje samega akterja, druge osebe v delu ali gledalca), ki vključuje blažje kletvice, kot npr. »tristo kosmatih«, »presneto«, »naj te koklja brčne«, in evfemizme kletvic, npr. »pismo« za »pizda«, ter so podane okoliščine, ki uporabo upravičujejo, dobijo oznako »VS«.
- Zmeren neprimeren jezik (šale o spolnosti in vsa verbalna izražanja, katerih namen je povzročiti vzburjenje samega akterja, druge osebe v delu ali gledalca), ki vključuje nepogosto rabo močnih kletvic, kot »fuk«, »pizda«, »kure/a/c«, »jebem ti mater«, dobi oznako »12+«.
- Pogosta uporaba neprimernih besed (grobe šale o spolnosti in vsa verbalna izražanja, katerih namen je povzročiti močno vzburjenje samega akterja, druge osebe v delu ali gledalca) z agresivno in/ali redno ponavljajočo se rabo (naj)močnejših kletvic, dobi oznako »15+«.

Dodelitev starostnih kategorij za neprimeren jezik v nefikcijskih delih

- Blag neprimeren jezik (šale z namigovanjem na spolnost in vsa verbalna izražanja, katerih namen je povzročiti vzburjenje samega akterja, druge osebe v delu ali

gledalca), ki vključuje blažje kletvice, kot npr. »tristo kosmatih«, »presneto«, »naj te koklja brčne«, in evfemizme kletvic, npr. »pismo« za »pizda«, ter so podane okoliščine, ki uporabo upravičujejo, dobi oznako »12+«.

- Zmeren neprimeren jezik (šale o spolnosti in vsa verbalna izražanja, katerih namen je povzročiti vzburjenje samega akterja, druge osebe v delu ali gledalca), ki vključuje nepogosto rabo močnih kletvic, kot »fuk«, »pizda«, »kure/a/c«, »jebem ti mater«, dobi oznako »15+«.
- Pogosta uporaba neprimernih besed (grobe šale o spolnosti in vsa verbalna izražanja, katerih namen je povzročiti močno vzburjenje samega akterja, druge osebe v delu ali gledalca) z agresivno in/ali redno ponavljajočo se rabo (naj)močnejših kletvic, dobi oznako »18+«.

Strašljive vsebine

Dodelitev starostnih kategorij za strašljive prvine v fikcijskih delih

Če je prisoten eden ali več naslednjih elementov, delo dobi oznako »15+« (ne glede na realistično okolje/like):

- pohabljeni telesa;
- hude grožnje nasilja;
- intenzivni grozljivi učinki;
- skrajno prestrašeni ljudje, ki niso nemudoma rešeni;
- resno trpljenje;
- nasilje proti otrokom ali živalim;
- težke žrtve nesreč, katastrof, bolezni;
- skrajno strašljivi zvočni učinki;
- resne poškodbe;
- samopoškodovanje.

Če je prisoten eden ali več naslednjih elementov, delo dobi oznako »12+« (ne glede na realistično okolje/like):

- manjše grožnje nasilja;
- manjši grozljivi učinki;
- prestrašeni ljudje, ki so nemudoma rešeni;
- ne pretirano trpljenje;

- manjše žrtve nesreč, katastrof, bolezni;
- ne pretirani strašljivi zvočni učinki;
- manjše poškodbe.

Ostala dela, ki vključujejo manjše strašljive prvine, dobijo oznako »VS«.

Dodelitev starostnih kategorij za strašljive prvine v nefikcijskih delih

Če je prisoten eden ali več naslednjih elementov, delo dobi oznako »18+« (ne glede na realistično okolje/like):

- pohabljena telesa;
- hude grožnje nasilja;
- intenzivni grozljivi učinki;
- skrajno prestrašeni ljudje, ki niso nemudoma rešeni;
- resno trpljenje;
- nasilje proti otrokom ali živalim;
- težke žrtve nesreč, katastrof, bolezni;
- skrajno strašljivi zvočni učinki;
- resne poškodbe;
- samopoškodovanje.

Če je prisoten eden ali več naslednjih elementov, delo dobi oznako »15+« (ne glede na realistično okolje/like):

- manjše grožnje nasilja;
- manjši grozljivi učinki;
- prestrašeni ljudje, ki so nemudoma rešeni;
- ne pretirano trpljenje;
- manjše žrtve nesreč, katastrof, bolezni;
- ne pretirani strašljivi zvočni učinki;
- manjše poškodbe.

Ostala dela, ki vključujejo manjše strašljive prvine, dobijo oznako »12+«.

Golota

Dodelitev starostnih kategorij za prizore golote v fikcijskih delih

- Prizori gole osebe ali golih oseb brez spolnega konteksta ali le z namigi na spolno aktivnost, ki so diskretni in redki, na primer objemi in poljubi, ki ne vodijo k dejanski spolni aktivnosti, dobijo oznako »VS«.

Dodelitev starostnih kategorij za prizore golote v nefikcijskih delih

- Prizori gole osebe ali golih oseb brez spolnega konteksta ali le z namigi na spolno aktivnost, ki so diskretni in redki, na primer objemi in poljubi, ki ne vodijo k dejanski spolni aktivnosti, dobijo oznako »12+«.

Vsebine pornografije in spolnosti

Prikaz pedofilije, incesta, nekrofilije, sodomije, sadomazohizma, sadizma in pozitivno ovrednotenih nekonsenzualnih spolnih dejanj je prepovedan.

Dodelitev starostnih kategorij za vsebine spolnosti v fikcijskih delih

a) Video na zahtevo (nelinearne storitve)

Dela, katerih primarni namen je spolno vzburjenje ali stimulacija ter prikazujejo eksplicitne podobe ekstremne, a konsenzualne spolnosti, kot je npr. urolagnija, in/ali podrejanje žensk oz. moških v feminilnem položaju, je dovoljeno predvajati kot video na zahtevo in s tehnično zaščito (PIN) v času od 24.00 do 5.00.

Dela, katerih primarni namen je spolno vzburjenje ali stimulacija ter prikazujejo eksplicitne podobe spolnosti, je dovoljeno predvajati s tehnično zaščito (PIN) in časovno neomejeno.

Dela, katerih primarni namen je spolno vzburjenje ali stimulacija, vendar prikazujejo delno goloto v zapeljivih, provokativnih seksualnih položajih brez prikazovanja spolnih organov med seksualnim odnosom, je dovoljeno predvajati s tehnično zaščito (PIN) in časovno neomejeno.

b) Tradicionalna televizija (linearne storitve)

Dela, katerih primarni namen je spolno vzburjenje ali stimulacija in prikazujejo eksplicitne podobe spolnosti, je na tradicionalnih televizijskih programih dovoljeno predvajati le s tehnično zaščito (PIN) v času od 24.00 do 5.00.

Dela, katerih primarni namen je spolno vzburjenje ali stimulacija, vendar prikazujejo delno goloto v zapeljivih, provokativnih seksualnih položajih brez prikazovanja spolnih organov med seksualnim odnosom, so označena z »18+«.

Dela, v katerih se občasno pojavijo prikazi spolnosti, vendar so brez vidnih podrobnosti (spolnih organov, spolnega dejanja ipd.) in upravičeni s kontekstom, so označena s »15+«.

Dela, v katerih je spolnost tematizirana in upravičena s kontekstom, vendar ni vidna, so označena z »12+«.

Dodelitev starostnih kategorij za vsebine spolnosti v nefikcijskih delih

a) Video na zahtevo (nelinearne storitve)

Dela, katerih primarni namen je spolno vzburjenje ali stimulacija ter prikazujejo eksplicitne podobe ekstremne, a konsenzualne spolnosti, kot je npr. urolagnija, in/ali podrejanje žensk oz. moških v feminilnem položaju, je dovoljeno predvajati kot video na zahtevo in s tehnično zaščito (PIN) v času od 24.00 do 5.00.

Dela, katerih primarni namen je spolno vzburjenje ali stimulacija ter prikazujejo eksplicitne podobe spolnosti, je dovoljeno predvajati s tehnično zaščito (PIN) in časovno neomejeno.

Dela, katerih primarni namen je spolno vzburjenje ali stimulacija, vendar prikazujejo delno goloto v zapeljivih, provokativnih seksualnih položajih brez prikazovanja spolnih organov med seksualnim odnosom, je dovoljeno predvajati s tehnično zaščito (PIN) in časovno neomejeno.

b) Tradicionalna televizija (linearne storitve)

Dela, katerih primarni namen je spolno vzburjenje ali stimulacija in prikazujejo eksplicitne podobe spolnosti, je na tradicionalnih televizijskih programih dovoljeno predvajati le s tehnično zaščito (PIN) v času od 24.00 do 5.00.

Dela, katerih primarni namen je spolno vzburjenje ali stimulacija, vendar prikazujejo delno goloto v zapeljivih, provokativnih seksualnih položajih brez prikazovanja spolnih organov med seksualnim odnosom, so označena z »18+«.

Dela, v katerih se občasno pojavijo prikazi spolnosti, vendar so brez vidnih podrobnosti (spolnih organov, spolnega dejanja ipd.) in upravičeni s kontekstom, so označena s »15+«.

Dela, ki prikazujejo eksplicitne podobe človeške spolnosti, vendar je njihov primarni namen obveščanje oziroma izobraževanje o človeški spolnosti (npr. dokumentarne oddaje), varni spolnosti in zdravju, so označena s »15+«.

Dela, v katerih je spolnost tematizirana in upravičena s kontekstom, vendar ni vidna, so označena z »12+«.

Diskriminacija

Delo, ki spodbuja k narodni, rasni, verski, spolni ali drugi neenakopravnosti in izziva narodno, rasno, versko, spolno ali drugo sovraštvo oziroma nestrpnost, je prepovedano.

Dodelitev starostnih kategorij za diskriminacijo v fikcijskih delih

Če diskriminacija ni eksplicitno zavrnjena oz. negativno ovrednotena, je uvrstitev »12+«. Če je diskriminacija eksplicitno negativno vrednotena, je uvrstitev »VS«. Tudi če diskriminacija ni eksplicitno negativno vrednotena, vendar ves diskriminatoren jezik prihaja od antijunaka, ki ga ni možno jemati resno (npr. Basil v *Fawlty Towers*), lahko delo dobi oznako »VS«.

Dodelitev starostnih kategorij za diskriminacijo v nefikcijskih delih

Če diskriminacija ni eksplicitno zavrnjena, je uvrstitev »15+«. Če je diskriminacija eksplicitno negativno vrednotena, je uvrstitev »12+«.

Uživanje drog in alkohola

Dodelitev starostnih kategorij za prikaz uživanja drog v fikcijskih delih

Če delo upodablja uživanje trdih drog, mehkih drog ali alkohola ter so ti prikazi negativno ovrednoteni in upravičeni s kontekstom, prejme oznako »12+«. Če je uživanje drog ali alkohola pozitivno ovrednoteno in ni upravičeno s kontekstom, dobi oznako »15+«; če je eksplicitno negativno ovrednoteno in upravičeno s kontekstom, dobi oznako »VS«.

Dodelitev starostnih kategorij za prikaz uživanja drog v nefikcijskih delih

Če delo upodablja uživanje trdih drog, mehkih drog ali alkohola ter so ti prikazi negativno ovrednoteni in upravičeni s kontekstom, prejme oznako »15+«. Če je uživanje drog ali alkohola pozitivno ovrednoteno in ni upravičeno s kontekstom, dobi oznako »18+«; če je eksplicitno negativno ovrednoteno in upravičeno s kontekstom, dobi oznako »12+«.

TEHNIČNA ZAŠČITA

Po *Zakonu o medijih* (2. osnutek 2010) tehnična zaščita pomeni »omejitev dostopa do programske vsebine s PIN kodnim sistemom ali drugo enakovredno zaščito, ki je ni mogoče odstraniti s strani uporabnika in omogoča dostop le tistim, ki imajo dovoljenje za ogled (kodo)«.

Ustrezna tehnična zaščita mora biti prilagojena za vse avdiovizualne medijske storitve. To pomeni tako za tradicionalno televizijo (linearne storitve), kot tudi video na zahtevo (nelinearne storitve). Raziskave kažejo, da prevladujoča tehnična zaščita pri spremljanju tradicionalne televizije (linearne storitve) v praksi ne deluje, zato je potrebna takšna zaščita, ki je gledalec ne more odstraniti in bo od njega pri vsakem posamičnem gledanju strogo kategoriziranih vsebin zahtevala vnos kode.

Na podlagi predpostavke o večji aktivnosti gledalcev pri izbiri programske vsebine za video na zahtevo (nelinearne storitve) so dela, ki so kategorizirana kot »18+« za tradicionalno televizijo (linearne storitve), dosegljiva za video na zahtevo s tehnično zaščito (PIN) in brez časovne omejitve. Pri vseh tistih vsebinah, ki niso prepovedane, vendar je pri njih potrebna najvišja stopnje zaščite mladoletnikov, je pri kategoriji video na zahtevo potrebno sočasno uvesti obe varovali: tehnično zaščito (PIN) in čas predvajanja od 24.00 do 5.00.

SKLEP

V delu je oblikovan enoten sistem klasifikacije in nadzora programskih vsebin, ki so potencialno škodljive za razvoj otrok in mladoletnikov, kar pomeni, da smo postavili merila opredelitve za prepovedano vsebino ter zakonsko določene starostne (12, 15 in 18 let) in časovne (po 21.00, 22.00 in 24.00 uri) kategorije. Poleg regulacije potencialnih škodljivih vsebin v televizijskih in radijskih programih delo vključuje tudi opredelitve in regulacijo v avdiovizualnih medijskih storitvah in radijskih storitvah na zahtevo.

Pri oblikovanju meril za varovanje otrok in mladoletnikov pred potencialno škodljivimi programskimi vsebinami in njihove rabe pri razvrščanju televizijskih vsebin smo naleteli na velik problem: iz nejasno opredeljivih rizičnih dejavnikov medijskih učinkov in z upoštevanjem, da obstajajo številne intervenirajoče spremenljivke, ki vplivajo na možen negativni učinek, smo morali oblikovati merila, ki imajo zelo praktične posledice, tj. časovno omejitev predvajanja programa, v posebnih primerih pa celo prepoved predvajanja določenega televizijskega programa. Pri tem smo poskušali konkretizirati rizične dejavnike medijskih učinkov, pri čemer je naše ključno izhodišče bila zaščita otrok in mladoletnikov, ki ni podrejena svobodi umetniškega ustvarjanja. Oblikovana merila morajo tudi upoštevati zakonska določila in doseženo polnoletnost (18 let), čeprav se znanstveniki strinjajo, da so iz psihološkega vidika »mlada leta« zaključena šele pri 25. letih (postadolescenca).

Nadaljnji problem opredelitve meril je bil, da procesa dozorevanja nagovorjenih mladih gledalcev ne moremo diferencirati individualno, ampak ga obravnavamo po starostnih skupinah oz. kot gledalce, ki v določenem času gledajo televizijo.

Smernice so oblikovane na podlagi različnih modelov zaščite otrok in mladoletnikov pred potencialno škodljivimi vsebinami v medijih z jasnim upoštevanjem slovenskega družbenega in kulturnega konteksta.

LITERATURA

- *Avtentična razlaga prvega in tretjega odstavka 84. člena Zakona o medijih - ORZMed84*, Državni zbor RS, 18. junij 2003. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200362&stevilka=3026>
- Brown, J. D. in Steele, J. R. 1995. *Sex and the mass media*. Menlo Park: Kaiser Family Foundation.
- Buckingham, D. 1996. *Moving Images: Understanding Children's Emotional Responses to Television*. Manchester: Manchester University Press.
- *Direktiva 2007/65/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. decembra 2007 o spremembi Direktive Sveta 89/552/EGS o usklajevanju nekaterih zakonov in drugih predpisov držav članic o opravljanju dejavnosti razširjanja televizijskih programov*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:332:0027:0045:SL:PDF>
- Evropski parlament (1993). Resolution on Pornography. A3-0259/93. *Official Journal of the European Communities* C20, 1994 (5).
- Forsberg, M. 2000. Does Pornography Influence Sexual Activity? V: C. von Feilitzen in U. Carlsson (ur.), *Children in the New Media Landscape: Games, Pornography, Perceptions*. Göteborg: Nordicom, Göteborg University, 159-162.
- Grimm, P., Müller, M., Rhein, S. 2010. *Porno im Web 2.0*. Berlin: Vistas.
- *Kazenski zakonik*. 2008. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&cl=K&mandate=-1&unid=SZ|C12563A400338836C1257435005A1F1C&showdoc=1>
- *Konvencija o otrokovih pravicah*, Generalna skupščina OZN, 20. november 1989. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=105>
- Livingstone, S. in Hargrave, A. M. 2006. *Harm and Offence in Media Content*. Bristol: Intellect Press.
- McQuail, D. in Windhal, S. 1993. *Communication Models for the Study of Mass Communication*. London: Longman.
- Porter, S., Woodworth, M., Earle, J., Druggie, J. in Boer, D. 2003. Characteristics of Sexual Homicide Committed by Psychopathic and Nonpsychopathic Offenders. *Law and Human Behavior* 27(5): 459-470.
- *Priporočilo Evropskega Parlamenta in Sveta z dne 20. decembra 2006 o varstvu mladoletnikov in človeškega dostojanstva ter o pravici do odgovora v zvezi s konkurenčnostjo evropske avdiovizualne industrije in industrije spletnih informacijskih*

- storitev. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006H0952:SL:HTML>
- Smart, C. 1989. *Feminism and power of law*. London: Routledge.
  - Šribar, R. (2006). *O pornografiji*. Ljubljana: Založba Sophia.
  - Šribar, Renata (2003). Ta lahki predmet manipulacije: oblast in regulacija pornografije. *Medijska preža*, oktober. Dostopno prek: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/17/mpolitika/>
  - *Ustava RS*. 1991. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=150&docid=28&showdoc=1>
  - Zakon o medijih, 2. osnutek (2. osnutek ZMed-1). 2010. Ministrstvo za kulturo, 16. 11. 2010. Dostopno prek: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Zakonodaja/Predlogi_zakonov/Zmed_Osnutek_II.pdf
  - *Zakon o medijih*. 2006. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&sm=k&q=zakon+o+medijih&mandate=-1&unid=UPB|6B78512342FFB952C125718E00336F2F&showdoc=1>